

ŠVIETIMAS

MIUZIKLAS „EGLĖ ŽALČIŲ KARALIENĖ“ – Ronaldas Jankauskas ..	3
KRASNAGRŪDOJE – Dalia Makauskienė	4

IŠĖJĘ NEGRĮŽTI

VĒLINIŲ MINĖTUVĖS SEINUOSE	5
„ŪKANAS IŠBRAIDĖ“ – Jolanta Malinauskaitė-Vektorienė	8
MAESTRĄ JONĄ VYTAUTĄ PAVILONĮ PRISIMENANT – Danutė Šliaužienė	10
PO BALTO PAUKŠČIO SKRYDŽIU – Jurgita Stankauskaitė	12
ONA MAKausKIENĖ (1919 10 10–2017 04 13). ŽVILGSNIS PRO GYVENIMO VARTUS – Irena Gasperavičiūtė	14

IŠ MŪSŲ PRAEITIS

KĄ LIETUVIAI VEIKĖ LOMŽOJE? – Petras Maksimavičius	17
SKARKIŠKIAI – MAŽO KAIMO DIDELĖ ISTORIJA – Jolanta Čerlionytė	19
DEVYNIŲ TALENTŲ IR NEPAPRASTO DARBŠTUMO ŽMOGUS – KUNIGAS JONAS REITELAITIS – Janina Macukonienė	22

SKELBIMAI

SPAUDA RAŠĖ

LIETUVOS ŽINIASKLAIDA	26
-----------------------------	----

Viršeliuose:

Vėlinės Punske (Virginijos Karčiauskienės nuotr.)
Vėlinės Seinuose (Irenos Gasperavičiūtės nuotr.)

REDAKCIJOS ADRESAS:

16-515 Puńsk, ul. A. Mickiewicza 23
tel./faks. 87 5161 416
www.e-ausra.pl
ausra@o2.pl

LEIDŽIA:

Lenkijos lietuvių draugija
16-500 Sejny, ul. Wileńska 9
tel./faks. 87 5162 125

Vyr. redaktorė – Irena Gasperavičiūtė
Stilistė, korektorė – Birutė Burdinaitė-Ołow
Techn. redaktorė – Aldona Jonušonytė

KORESPONDENTAI: Petras Maksimavičius,
Eugenija Pakutkienė, Jurgita Stankauskaitė

Spausdino „Aušros“ leidyklos spaustuvė.

Numeris pasirašytas spaudai 2017-11-09.

Rankraščiai taisomi ir trumpinami redakcijos nuožiūra. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autorių nuomone.

Lenkijos lietuvių draugijos sąskaita:

BS Sejny, ul. Powstańców Sejneńskich 1, 16-500 Sejny
Nr. 23 93540007 0000 0000 0198 0002
SWIFT / BIC kodas: POLU PL PR

RUCH S.A. vykdoma prenumerata

Spausdinto leidinio prenumeratą galima užsakyti tiesiogiai interneto tinklapyje www.prenumerata.ruch.com.pl. Kilus klausimų, prašom rašyti el. p. adresu prenumerata@ruch.com.pl arba skambinti „RUCH“ Klientų aptarnavimo centrui tel. 22 693 70 00 arba 801 800 803 (darbo dienomis 7-17 val.). Skambučio kaina priklauso nuo operatoriaus.

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Projektą iš dalies remia
Spaudos, radijo ir tele-
vizijos rėmimo fondas
(26-27 psl.).

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Mieli skaitytojai!

IRENA GASPERAVIČIŪTĖ

Mirtis egzistuoja kiekvieną dieną, ypač ji tampa artima, kai pasiima mūsų mylimus žmones. Taigi nebūna dienos, kad negalvotume apie Jį – artimąjį ir apie Ją – negailestingai pagrobusią Jį iš mūsų gyvenimo. Tokiu būdu apsibrantame su Ja, tam tikra prasme susigyvename, bet nelaukiame Jos. Ji visados yra netikėta, nelaukta... Bet ateina. Pas kiekvieną...

Kodėl apie mirtį? Lapkritis. Laikas, kai lankome savo artimuosius kapinėse, meldžiamės, apmąstome gal ne tiek Mirtį, kiek nugyventą Gyvenimą. Tad nors šiame „Aušros“ numeryje daugiausia rašome apie jau išėjusiuosius, sakytčiau, kad jis kupinas gyvybės. Čia daug apie buvusius, mylėtus, vertintus, brangintus, klydusius... Apie jų svajones, viltis, džiaugsmus. Kiekvienas žmogus palieka pėdsaką, eidamas per šią žemę. Punske ir Seinuose rengiami Vėlinių koncertai – tai žmonių, kurie mūsų bendruomenėje buvo ryškūs, atminimas. Vieni jų – puikūs ūkininkai, geri katalikai, kiti aktyvūs visuomenininkai, dar kiti išauklėję savo vaikus gerais lietuviais, dorais žmonėmis. Kiekvienas indėlis į mūsų nedidelės bendruomenės lobyną yra svarbus. Todėl ir paminim, ir paliūdime kartu su artimaisiais. Be koncerto, Punske jau seniai nusistovėjusi tradicija visiems kartu eiti į kapines ir čia uždegti žvakutę ant kurio nors Punsko parapijos gyventojų kapo. Seinuose atsiradusi kiek kitokia tradicija – kiekvienais metais einame prie vysk. Antano Baranausko paminklo, čia padedamas vainikas, uždegama žvakutė, pagiedama, pasimeldžiama...

Lapkričio 26 d. sukaks 115-osios vysk. A. Baranausko mirties metinės. „Žiburio“ mokykla skelbia akciją – uždekime po žvakutę mūsų Poetui. Lapkričio 27 d. visi eisime prie Vyskupo paminklo. Kviečiame prisijungti.

Miuziklas „Eglė žalčių karalienė“

RONALDAS JANKAUSKAS

Šių metų spalio 9 dieną Punsko kultūros namuose Alytaus jaunimo centro mokiniai parodė miuziklą, pastatytą pagal legendą „Eglė žalčių karalienė“. Miuziklo režisieriai – Ieva Ivanauskaitė ir Jonas Gaižauskas. Kostiumai, dekoracijos, rekvizitai buvo labai įdomūs. Jūra, darbo įrankiai, medžiai labai tikroviški. Dauguma aktorių dainavo, pavyzdžiui: žaltys, Eglė, gegutės. Spektaklis truko apie valandą.

Pradžioje Eglė, nenorinti išeiti iš vandens, sutinka Žilviną. Pagundyta sesių, atiduoda jam savo ranką

už drabužius. Vėliau žaltys išsiunčia piršlius, kurie pasiima Eglę į jo rūmus. Ilgainiui Eglė pamilsta Žilviną, bet ir pasiilgsta namų. Žalčiui leidus ji trumpam sugrįžta į tėviškę. Eglės broliai jos dukrą priverčia išduoti žalčio vardą. Išsigandusi mergaitė paklūsta. Eglės broliai nužudo Žilviną ir džiaugiasi, kad jų sesė liks su šeima. Eglė, paskendusi liūdesy, praekikia save ir savo vaikus. Ji ir atžalos virsta medžiais.

Man labai patiko, kai žaltys išniro iš vandens arba kai Eglė pavirto medžiu. Miuziklas buvo labai įdomus.

KVIEČIAME DALYVAUTI!

Gruodžio 10 d. minėsime Lenkijos lietuvių draugijos 60-ąjį jubiliejų.

Programa:

13:00 val. – šv. Mišios Seinų bazilikoje;

14:30 val. – iškilmingas minėjimas Seinų „Lietuvių namuose“.

Pranešimą skaitys dr. Vitalija Stravinskienė (Lietuvos istorijos institutas).

Po oficialiosios programos vyks Seinų, Punsko ir Suvalkų saviveiklininkų koncertas.

Lenkijos lietuvių draugija

Krasnagrūdoje

DALIA MAKUSKIENĖ

Spalio 6 dieną Punsko mokyklos ketvirtokai susiruošė į Krasnagrūdą, tiksliau – sumanė aplankyti Krasnagrūdą dvarelį. Tai buvo puiki mintis. Mokiniam ši vieta nauja. Rudenį čia ypač gražu... Išmeldėme puikų orą – saulutė švietė nuo pat ryto.

Prie dvarelio mus pasitiko puiki vadovė. Pradžioje ji papasakojo apie šią vietą. Krasnagrūda – kaimas Lenkijos šiaurės rytuose, netoli Seinų. Čia stovi skaudžiai išgyvenusio Antrąjį pasaulinį karą poeto ir rašytojo Česlovo Milošo senelio brolio dvaras. Įsikūręs tarp senųjų medžių, ant šlaito, nusileidžiančio į ežerą, netoli Lenkijos ir Lietuvos sienos. Šis dvaras mūsų krašte gimusiam poetui buvo vienas iš mieliausių širdžiai Europos kampečių. Tai lėmė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tradicijos, jaunuolio priesaikos ir meilės paslaptys, kurias eilėse minėjo dar ir senatvėje. 2011 m. birželio 30 d., minint Česlovo Milošo 100-ąsias gimimo metines, Krasnagrūdoje buvo atidarytas Tarptautinis dialogo centras.

Gidė pakvietė pasižiūrėti trumpo filmuko apie Česlovą Milošą. Vėliau pasidalijom į dvi grupes. Dalis

Dalios Makauskienės nuotr.

mokinių erdvioje ir šviesioje salėje galėjo naudotis mikroskopais ir pamatyti, kaip atrodo uodo išsiurbtas kraujas, musės sparnas ar žievės „vidus“. Sužinojome, kokiose medžio vietose gyvena geniai, savo akimis pamatėme genio būstus. Drauge išėję į parką prisirinkome spalvotų lapų ir žolynų, kurie mums pravertė ruošiant darbelius. Bevaikščiodami ir besigrožėdami gamta, pastebėjome net bebrų gyvenvietę. Įsitikinome, kad parke tikras rojus gyvūnams ir ypač paukščiams. Pasak gidės, per metus čia praskrenda milijonai sparnuočių. Kai

kurie jų pasilieka ir susiveja lizdus.

Pavaikštinėję vėl sugrįžome į dvarelį ir panaudodami surinktus lapus bei augalų stiebelius pasigaminome atvirukų, knygų skirtukų. Po valandėlės nusileidome nuo kalniuko į kitą pastatą. Čia skambėjo rami muzika, ant sienų kabėjo įvairūs rankų darbai: paveikslai, molio, siūlų dirbiniai. Mus pakvietė prie aukšto, ilgo stalo. Kiekvienas ant drobės rašė Česlovo Milošo eilėraščio „Berniukas“ eilutes bei šalia įmžino paties autoriaus portretą. Laikas greitai prabėgo. Savo darbus pasiėmėme.

Paskui takeliu nusileidome į nuostabią vietelę – prie medžiais apaugusio ramaus ežero. Uždegėme laužą ir išsikepėme dešrelių. Mus palepino turbūt paskutiniai šio rudens saulės spinduliai. Dar čiulbėjo paukščiai, tyvuliavo švarut švarutėlis ežero vanduo, šlamėjo įvairiaspalviai medžių lapai.

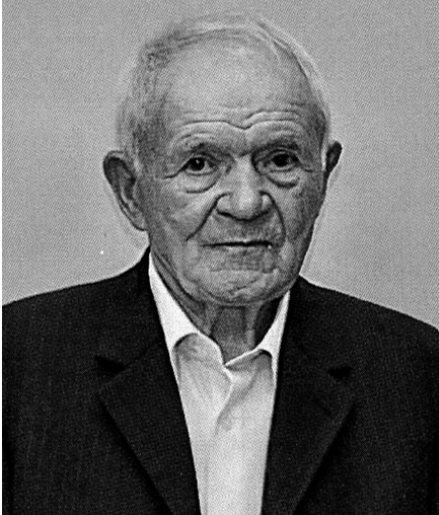
Mūsų kelionė buvo trumpa, bet prasminga. Pabendravom, arčiau susipažinom, pasvajojom, atsipalaidavom ir, svarbiausia, aplankėme vietą, kuria verta didžiulis ir džiaugtis. Juk tai mūsų krašto turtas.

Dalios Makauskienės nuotr.

Vėlinių minėtuovės Seinuose

JONAS BORAČIAUSKAS

2017 m. sausio 31 d. amžinybė pakvietė nenuilstantį Klevų kaimo ūkininką, pavyzdinę, rūpestingą bitininką, pamaldų lietuvi Joną Boračiauską.

Jonas gimė 1924 m. lapkričio 13 d. Klevų kaime. Buvo vidurinis Vinco ir Katrės (Kučinskaitės) Boračiauskų sūnus. Rašant metrikus kažkada jų pavardėje „u“ virto „o“. Mama Katrė, kilusi iš Lietuvos Radziškių dvarelio, buvo žymiai už tėvą vyresnė, tačiau gyveno ilgiau už jį, sulaukė net 96 metų.

Jonas nuo 1944-05-09 iki 1945 m. kovo buvo išvežtas į Štutgartą (Vokietija) darbams apkasuose. Buvo priėjęs prie pat Berlyno. Patyręs nežmonišką traumą. Nuo Gdanskio grįžo namo pėsčias.

Turėjo du brolius ir seserį. Tėvai sūnams žemę padalijo, tad jie tapo kaimynais. Jono vyresnis brolis Kostas buvo geras kalvis, turėjo ir nuosavą kalvę, ūkininkavo tėvelio skirtame ruože bei į Lietuvą išėjusių ir nesugrįžusių lietuvių paliktame ūkelyje, Jonas – tėvo skirtuose 4 ha (bei dar nusipirko žemės), o jaunesnis brolis Gediminas liko tėviškėje Klevuose. Jauniausia sesutė Magdutė

mirė vaikystėje.

Jonas, kaip ir jo broliai, buvo gabus, nuo mažens gerai mokėsi, daug ko ir gyvenimas išmokė. 1949 m. vedė Genovaitę Gibaitę iš to paties Klevų kaimo. Dirbo staliaus darbus, statėsi, vėliau nusipirko daugiau žemės (buvo ir miško). Arklio neturėdami, patys įsikinkę su žmona medieną vargais negalais pargabendavo kieman. Vargas privertė visko išmokti ir visi amatai ūkyje praverė. Sugebėjo visus reikiamus darbus prie namų patys nuveikti, o senatvėje daug talkino dukros šeimai. Jonas be galo mylėjo bites ir jomis rūpinosi. Laikė iki 10 avilių.

Boračiauskai susilaukė pirmiausia sūnaus Stasio, kuris mirė 11 metų, paskui gimė Danutė, vėliau Regina bei Gražinukė, mirusi kūdikystėje. Užaugusios dvi dukros ištekėjo už ūkininkų.

Tėvai ūkį perdavė jaunesnei dukrai Reginei ir žentui Vitui Vaicekaskui iš Žvikelių kaimo, o vyresnė Danutė ištekėjo į Ožkinius už Lešeko Parados. Dukros tėvams padovanojo 3 anūkes ir 4 anūkus, pasidžiaugė jiedu su žmona Genute ir 3 proanūkais. Anūkai visi labai gerai mokėsi, dalis baigė Punsko licėjų, visi vyresnieji – studijas. Mažiausias anūkas Adrijonas dar mokosi „Žiburio“ mokykloje Seinuose. Jis senelį vis džiugino dalyvaudamas mokyklos šventėse ir grodamas armonika ar dainuodamas.

GENOVAITĖ BORAČIAUSKIENĖ

2017 m. rugpjūčio 12 d. mirė Klevų kaimo ūkininkė, pamaldė, darbšti lietuvė Genovaitė Boračiauskienė.

Genutė gimė 1928 m. birželio 6 d. Klevuose. Jos mama Onutė Meiznerytė gimusi taip pat Klevuose, o tėtė Antanas Gibas atėjęs į žentus. Kai Genutei buvo 15 metų, tėtį išsivedė

iš namų rusai ir jis jau nebesugrįžo. Mama labai sielvartavo, dažnai sirgo.

Našlaite tapusi 14-metė Genutė šeimoje buvo vyriausia, tad turėjo pasirūpinti ne vien savim, bet ir mažesniais broliais. Ji dažnai jodavo į Šeipiškių dvarą pro būsimą vyro Jono tėvų kiemą. Dvaro ponias ne kartą neturtingą šeimą sušelpė. Joneliui iškart krito į akį jauna panelė. Nenuleisdavo nuo jos akių. Įsidrąsinęs pakalbino ir prasidėjo draugystė, o 1949 m. sausio 26 d. jiedu susituokė. Kartu gyveno 68 metus. Mirė tais pačiais metais. Tebūna abu laimingi amžinybėje...

VINCENTAS ZABLACKAS

2017 m. sausio 16 d. amžinybė pakvietė nenuilstantį Klevų kaimo ūkininką, stalių, pamaldų lietuvi Vincentą Zablacką.

Vincas gimė 1927 m. sausio 27 d. Rubežankos kaime, vėliau prijungtame prie Klevų. Buvo jauniausias Juozo Zablacko (atvykusio į žentus iš Akmenių Lietuvoje) ir Apolonijos Laniauskaitės iš Melnyčėlės sūnus. Jie turėjo 4 vaikus. Vyriausias sūnus

Jurgis su jauniausiu Vincu per II pasaulinį karą buvo paimti vokiečių ir dirbo Rytprūsioose pas ūkininkus (sykiu su Antanu Marazu). Paskui Jurgis, kasdamas fronto apkasus, žuvo, o Vincui pasisekė laimingai pabėgti. Jis tris dienas ėjo pėsčias namo. Krasnapolio girioj buvo sulaikytas, bet kai parodė lietuvišką pasą, jam leista eiti į namus. Vinco sesuo Magdalena ištekėjo už baltarusio ir gyveno Olecke, sesė Julija nuėjo į marčias į Aradnykų kaimą pas Sinkevičius.

Karo metais Vincas buvo labai sumuštas banditų už tai, kad pasiskerdė kiaulę. Skerdiena atimta. Jo būsimas uošvis Pranas Sidaris po sumušimo gyveno vos savaitę.

Vincas perėmė iš tėvų ūkininkavimą. Vedė savo kaimo merginą Bronę Sidarytę (ji mirė lygiai prieš trejus metus). Vincui ir Bronei Zablackams pirmieji gimė dvynukai (bet mirė tik gimę), vėliau dar du vaikai: Emilija ir Juozas. Dukra ištekėjo už Juozo Grigučio, vėliau išvyko į JAV (ją pasikvietė teta Magdalena Sidarytė, motinos sesė, kuriai dabar per 70 metų), o sūnus vedė medicinos seselę Juliją Krivickaitę iš Žvikelių kaimo. 1982 m. Juozas žuvo autoavarijoje. 1991 m. jauna našlė Julija su trimis mažais vaikais išsikėlė gyventi į Seinus.

Vincas su žmona Brone liko vieni ir kiek pajėgdami ūkininkavo, padėdavo

marčiai ir anūkams. Ūkis nemažas, 20 ha, su šaltinėliais ir upe Rubežanka. Zablackai – be galo darbštūs žmonės. Patys su staliu Jurgiu Sidariu statėsi medinę trobą, kluoną, tvartą, turėjo savo įrangą. Šio amato pramokęs iš minėto Jurgio, Vincas ėjo ir kitiems statė medinius trobesius. Laikė daug gyvulių, avis dėl vilnos pardavimui, verpimui ir mezgimui.

Senatvėje anūko dėka Vincas apšaltė tėvelio tėviškę Akmeniuse. Vaikystėje, būdamas 10 metų, jis slapta buvo perėjęs sieną ir, nepaisydamas rusų kariškio, išbuvo ten tris dienas.

Vincas buvo dainingas, geras giesmininkas. Giedojo prie mirusiųjų, giesmėmis talkino kovoje dėl lietuviškų mišių Seinų bazilikoje. Važiavo vis arkliais pakinkytu brikeliu. Arklius laikė visada.

Lai neužželia takeliai į gražią tėviškę...

MARIJONA KLIMASARIENĖ

2017 m. kovo 18 d. į amžinybę iškeliavo ilgametė nenuilstanti mūsų krašto pasakotoja, žolelių žinovė, uoli lietuviškų mišių lankytoja Marijona Klimasarienė (Petruškevičiūtė).

Marytė gimė 1919 m. gruodžio 8 d., per Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo šventę, Dusnyčioje, o krikštyta per Kalėdas Lazdijų bažnyčioje. Jos tėvas Adomas Petruškevičius

iš Dusnyčios, o motina Liudvika Raudonavičiūtė iš Zoleckų. Marytė, vyriausia dukra, augo su seserimi Anele ir broliu Jonu. Porą metų mokėsi kaimo mokykloje, mokslas labai sekėsi, tačiau jį tęsti nebuvo galimybių. Nuo mažens dirbo tėvų nedideliame ūkelyje, daugiausia prie vyriškų darbų talkino tėvui, dalyvaudavo linų mynimo, kūlimo, bulviakasio talkose. Dirbo ir Krasnagrūdės dvaro laukuose.

Per karą Marytė keletą metų gyveno pas vaikų neturinčią savo tetą ir jos vyrą, tačiau tetai mirus sugrįžo namo ir netrukus susituokė su žymiai jaunesniu kaimynu Jonu Klimasara. Šeimoje gimė 4 sūnūs: Juozas, Algirdas, Vladas ir Liudas. Augindama vaikus, gana ilgai buvo kaimo svetainės, įrengtos Klimasarų namuose, prižiūrėtoja.

Pensijos sulaukusi, išsikėlė su vyru ir dviem sūnų šeimomis į Seinus. Čia verpė, daug mezgė, apsilankiusiems, negailėdama laiko, pasakodavo apie svarbius įvykius iš praeities, dalijosi patarimais ir patirtimi. Turėjo stebėtinai gerą atmintį ir sklандаus pasakojimo dovaną, o dėl savo ilgo amžiaus jos pasakojimai turėjo neįkainojamą vertę.

Marijona Klimasarienė sulaukė 14 anūkų ir 16 proanūkių.

Praejus vos keliems mėnesiams po jos mirties Klimasarų šeimą ištiko dar viena labai skaudi netektis – mirė gyvenęs tuose pačiuose namuose, vos 37 metų sulaukęs Marytės anūkas Vaitiekus.

Lai šviesi jiems būna amžinybė...

JONAS LEONČIKAS

2017 m. balandžio 22 d. mirė buvęs stambus, pavyzdingas Klevų kaimo ūkininkas, visuomenininkas, besirūpinęs dėl lietuviškų mišių Seinų bažnyčioje – Jonas Leončikas.

Jonas gimė 1928 m. sausio 29 d. Klevų kaime. Jis visada buvo gabaus brolio, mokytojo Juozo Leončiko šešėlyje. Žemesnio ūgio, bet vyriausias Prano ir Onos (Milončytės iš Navinykų) Leončikų sūnus paveldėjo

gimtinės laukus ir sodybą. Turėjo dar dvi seseris: Genę, kuri mirė jaunystėje, o buvo mokiusis Vilniuje, Lazdijuose ir Suvalkuose, ir Magdę, ištekėjusią už Jono Leonavičiaus į Vilkapėdžius. Brolis Juozas vedė Aldoną Pečiulytę iš Vidugirių Būdos. Vyriausias Jono brolis Jurgis (tėvelio pirmosios santuokos) vedė Genę Marazaitę. Tada mirė tėvelio pirmoji žmona ir dukrelė (kūdikis). Jurgis irgi žuvo, jau sukūręs šeimą. Paliko jauną našlę žmoną ir tris mažus vaikučius.

Jonas, paveldėjęs tėviškę, 1951 m. vedė kaimynę Magdę Misiukonytę. Abu darbštūs, gražiai tvarkė ūkį ir sodybą. Savų vaikų nesusilaukė, bet neliko abejingi giminaičių vaikams, kuriems išeidami į užtarnautą pensiją ir 1979 m. išsikeldami į nuosavą gyvenamąjį namą Seinuose aprašė ūkį ir padargus, perdavė jaunesnei kartai. Jų sodyboje Klevuose apsigyveno Ramanauskai.

Ramaus Jums poilsio amžinybėje...

ADAS SINKEVIČIUS

2017 m. gegužės 18 d. amžinojo poilsio iškeliavo Aradnykų kaimo ūkininkas, uolus bitininkas, šnekan-tis gražia dzūkų tarpe – Adas Sinkevičius.

Visų vadintas Adu, krikšto metrikuose įrašytas kaip Adolfas. Gimė 1932 m. sausio 3 d. Juozo ir Onos

(Marcinkevičiūtės) Sinkevičių šeimoje Aradnykuose. Augo su 4 broliais: Algirdu, Vaciu (žuvo kelyje mažas, 7 metų), Vincu, Juozu bei sese Bene. Tėvai, vyriausiam Algirdui išėjus į žentus į Lumbius, Adui, kaip paveldėtoji, aprašė savo 17 ha ūkį ir tris avilius bičių. Jomis jis rūpinosi iki mirties ir bičių šeimų padaugino iki 14. Bitėms susirgus vartojo senovinius pelynų ir kitų žolelių vaistus, riešutmedžio lapų arbatą.

Adas buvo pažangus ūkininkas. Anksčiau už kitus nusipirko kuliama-ją, lentoms pjauti mašiną. Ėjo ir pas kitus užsidirbti.

Vedė Žagarių kaimo merginą Eugeniją Macukonytę. Aradnykų kaimas džiaugėsi darbščiais jaunavedžiais. Jiems pirmiausia gimė dukrytė (bet iškart mirė). Vėliau šeima susilaukė tik vieno sūnaus Vytauto. Jis užaugęs vedė Danutę Zablackaitę iš Aradnykų ir seneliams padovanojo tris anūkus: Darių, Robertą ir Matą. Daug džiaugsmo jiems teikė anūkai ir būdami maži, ir paaugę.

Adas sulaukė 85 metų. Spėjo pasi-džiaugti dar ir trimis proanūkais.

JUOZAS VILIUS KLIUČINYKAS

2017 metų rudenį nuolatiniu lietumi alino žemę. Mirko vandeny ir dar nenukirštų javų ploteliai, ir jau pasėtų žiemkenčių. Rikiavosi ger-

vių pulkai. Jos tartum nuskraidino ir jauno mūsų krašto ūkininko vėlę. Spalio 4 d. netikėta mirtis pasigrobė 45 metų Skarkiškių gyventoją Juozą Vilių Kliučinyką.

Jis gimė 1972 m. kovo 8 d. Jono ir Anelės (Krakauskaitės) Kliučinykų šeimoje Skarkiškių kaime. Mokėsi lietuviškose Vidugirių ir Punsko mokyklose. Dar labai jaunas vedė Aldoną Čiurlionytę, ūkininkavo tėviškėje. Su žmona užaugino 3 vaikus, jau spėjo susilaukti anūkų. Vaikai Robertas ir Alicija mokėsi Seinų „Žiburio“ mokykloje. Dukra baigė taip pat Punsko Kovo 11-osios licėjų.

Lai lengva jam būna gimtoji žemelė, o pasilikusiai šeimai... taurus ilgesys.

Per Vėlinių minėtuves Seinuose dar buvo prisiminti šie asmenys: Marytė ir Sigitas Černeliai, Petras Budzeika, Adelė Jakubauskienė, Emilija Vektorienė, apie kuriuos jau anksčiau rašyta „Aušroje“, bei Ona Makauskienė ir Jonas Pavilonis, į Seinus atvykęs 1996 m. dirbti su „Lietuvių namų“ mišriuotu chorą „Seinijos aidas“ ir kapela „Sainiai“ (apie juos rašoma šio „Aušros“ nr. kertelėje „Išėję negrižti“).

Koncertą rėmė Lenkijos Respublikos vidaus reikalų ir administracijos ministerija.

„Ūkanas išbraidė“

JOLANTA MALINAUSKAITĖ-VEKTORIENĖ

Vėlinės – tai viena seniausių švenčių, jos šaknys siekia pagonybės laikus. Nuo amžių atiduodama garbė iškeliavusioms anapus sieloms. Punsko lietuvių kultūros namuose jau 44-erius metus rengiami Vėlinių koncertai, skirti prisiminti amžinybėn iškeliavusius kraštiečius bei tuos, kurie savo gyvenimu prisidėjo prie mūsų krašto lietuvių bendruomenės gerovės kūrimo ir puoselėjimo. Tai pats seniausias, jau tradiciniu tapęs Punsko lietuvių kultūros namų renginys, kuris šiemet vyko spalio 31-osios vakarą.

„Ūkanas išbraidė“ – iškeliauvę į nežinomybės miglą, į amžino poilsio ir ramybės vietą. Šiemet Punsko LKN jaunių teatras „Kregždė“ Visų šventųjų išvakarėse pakvietė pabraidyti po išėjusių gyvenimus ir likimus. Scenoje atgijo tautosakoje užrašytos vėlių ir vaiduoklių istorijos. Scenarijus kurtas besiremiant Regimanto Kaškauskio pjese „Mirusi šokėja“. Tarsi iš ūkų sugužėjo šmėklos ir pradėjo sekti savo gyvenimo pasakas. Buvo čia ir našlaitėlės, kurias mirusi motulė pasišaukė, ir motina, raudanti prie nežinomo kareivio kapo, ir nužudytų brolių istorija, ir tragiškas vienišos merginos likimas. Viskas susipynė į vieną baladę, į visumą, kurios raktas – likimo knyga, saugoma ten kažkur, nežinomybėje. Galop į tos knygos puslapius įrašyti ir šiemet iškeliavusių žmonių likimai. Koncerto metu paminėjome buvusį Punsko viršininką Stanislovą Baganą (Stanisław Bagan), geranoriškus Vidugirių ūkininkus Marytę ir Sigitą Černelius, mūsų krašto studentų mecenatą Robertą Dudą, ilgametį Raistinių kaimo seniūną ir Punsko valsčiaus tarėją Juozą Nevulį,

Virginijos Karčiauskienės nuotr.

nuolankią Dievo tarnaitę Janiną Burdulytę, buvusį Punsko lietuvių kultūros namų vedėją, mokytoją Valentą Čėplą, giesmininką Petrą Kliučinyką, pažangų žemės ūkio specialistą Vytautą Račių, auksarankį statybininką Justiną Valinčių bei ilgametį Punsko Kovo 11-osios licėjaus choro „Pašėšupiai“ ir choro „Dzūkija“ vadovą, maestrą Joną Paviilonį. „Neliūdėkime, kad jie išėjo. Džiaukimės, kad jie buvo“, – kažkada bičiulio pakuždėta auksinė mintis, nuskambėjusi po minėtuvių – tai tarsi kelrodis mums, čia pasilikusiems, dažnai paskendusiems po gedulo šydu.

Po koncerto, nepaisant prasto oro, eisena su deglais ir būgnų virpesiu nukeliavo į kapines parodyti ties Valento Čėplos kauburėliu. Čia buvo deginami ir seni kryžiai, skambėjo dainos, eilės.

Nepaprastai gera rengti Vėlinių koncertus su tokia atsakinga,

talentinga ir darbščia komanda. Prie „Kregždės“ prisijungė ir studentai, ir choreografinio sambūrio „Jotva“ šokėjai, ir „Kregždutės“ teatro mažieji artistai. Kaip paprastai puikias muzikines aranžuotes parengė ir daugumą dainų atliko Arnoldas Vaznelis, kuriam gitara pritarė Diana Kogačiauskaitė bei Punsko muzikos mokyklos akordeono mokytoja Silvija Roško (Sylwia Roszko). Viskas susipynė į vieną visumą – išgalvotų personažų ir išėjusiųjų likimai, dainos ir šokiai, eilės ir muzika. Ačiū visiems už bendrą darbą ir tikėjimą dar vienu, kad ir mažu, sceniniu stebuklu.

„Po nakties – diena. Po lietaus miškai kvepia. Po mirties šviesa – amžina.“ Tikėkime, kad koncertu pavyko uždegti tą vilties liepsnelę, su kuria išėjome lankyti artimųjų kapų.

Koncertą rėmė Lenkijos Respublikos vidaus reikalų ir administracijos ministerija.

STANISLOVAS BAGANAS

2016 m. gruodžio 15 d. varpas paskelbė gedulą Punsco miestelyje – Kristus į savo karalystę pasikvietė buvusį Punsco valsčiaus viršininką Stanislovą Baganą (Stanisław Bagan).

Stanislovas Baganas gimė 1939 m. vasario 28 d. Mažųjų Ročkų (Małe Raczki) vietovėje. Buvo antras iš 11-os Baganų vaikų. 1940 m., per karą, visa šeima prievarta iškelta į Šlynakiemio kaimą. Po 23-ųjų metų Baganų šeima sugrįžo į gimtinę, o Stanislovas įleido savo šaknis Punske, vedė Ožkinių kaimo merginą Ireną Vaičiulytę.

Jaunystėje aktyviai dalyvavo kultūrinėje veikloje, šoko Lietuvių kultūros namuose veikusioje šokių grupėje.

1973 m. įgyvendinus Lenkijoje administracijos reformą, buvo paskirtas pirmuoju Punsco valsčiaus viršininku. Šias pareigas ėjo iki 1984 m. Po 42-ųjų metų darbo išėjo į pensiją. Laisvalaikį mielai leido namuose, visuomet susirasdamas užsiėmimo.

Su žmona Irena susilaukė dukros, vienos anūkės ir vieno proanūkio. Žmonės Stanislovą prisimena kaip labai taurios sielos asmenį. Eidamas viršininko pareigas, niekada nesididžiudavo, buvo kuklus, santūrus ir visuomet taktiškas. Neabejingas jam buvo ir Punsco lietuvių kultūros namų likimas. Rūpinosi jų įranga, skyrė lėšų instrumentams, tautiniams drabužiams, įgarsinimo įrangai įsigyti.

Gerbiamas viršininke, ilsėkitės ramybėje nors ne gimtoje, bet savoje žemelėje.

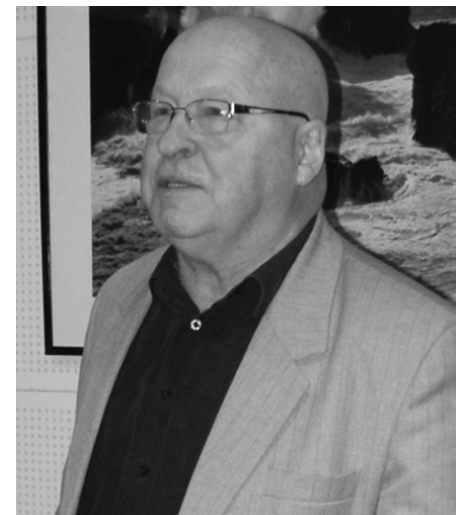
PETRAS KLIŪČINYKAS

2017 m. rugpjūčio 21 d. Žvikelių kaimas ir Smalėnų parapija neteko šviesios ir kuklios asmenybės – Petro Kliučinyko.

Petras gimė 1951 m. vasario 19 d. Rašačių kaime (dabar Skarkiškių kaimas). Baigė 7-metę pradinę mokyklą. Mokyti pradėjo Krasnave, baigė Vidugiriuose. Buvo darbštus ir nuolankus jaunuolis. Mėgo dirbti ne tik ūkio darbus. Jį žavėjo statybos. Atlikęs karo tarnybą, susituokė su Elena Kliukinskaite iš Žvikelių. Vienas kitą labai mylėdami ir gerbdami kartu pragyveno 42-ėjus metus. Šeima susilaukė trijų vaikų: sūnų Adomo ir Jono bei dukros Alicijos. Tai buvo nepaprastai geras, mylintis ir artimųjų mylimas žmogus. Petras visada skubėdavo padėti pagalbos reikalaujantiems kaimynams ar giminaičiams. Turėdamas puikų balsą, apie 20 metų giedojo Smalėnų bažnyčios chore, niekuomet neatsisakydavo giedoti prie mirusiųjų. Giedodamas rožančių palydėdavo mirusiuosius ne tik savoje, bet taip pat Punsco ir Seinų parapijose.

Per anksti Petrą amžinybėn pasiglemžė mirtis, kuri nežiūri nei kilmės, nei stoto, nei metų... Ji tik

smeigia geluonį išrinktajam, artimųjų širdyse palikdama begalinį liūdesį, skausmą ir neapsakomą ilgesį...

JONAS VYTAUTAS PAVILONIS

2017 m. spalio 20-osios rytą Punską pasiekė graudi ir nelaukta žinia – dangiškos muzikos garsų suviliotas į Dausas iškeliavo Alytaus mišraus choro „Putinas“ įkūrėjas ir ilgametis meno vadovas, Punsco licėjaus choro „Pašešupiai“ vadovas, chorinės muzikos puoselėtojas, maestro Jonas Vytautas Pavilonis.

Jonas Pavilonis gimė 1944 m. gruodžio 2 d. Dambravos kaime, Marijampolės rajone. Lietuvos valstybinėje konservatorijoje mokėsi garsaus muziko, pedagogo, chorvedžio Juozo Karoso klasėje. Dzūkijos sostinėje Alytuje darbavosi nuo 1966 m. Čia jis per 51-erius metus vadovavo aštuoniems meno kolektyvams: chorams ir vokaliniais ansambliams, su kuriais pasiekė didelių įvertinimų, laimėjimų. Pavilonis buvo rajoninių ir Lietuvos dainų švenčių dirigentas. 1973 m. maestro sukūrė reprezentacinį „Putino“ chorą, kuris koncertavo Lietuvoje ir užsienyje. Pavilonio nuopelnai buvo įvertinti Lietuvos kultūros žymūno, Alytaus miesto kultūros premijomis.

1999 m. likimo keliai maestrą Joną Pavilonį atvedė į Punską. Ketverius metus jis vadovavo Punsco lietuvių kultūros namų mišriam chorui

„Dzūkija“, vėliau dirbo dar su Seinų ir Suvalkų saviveiklininkais. Nuo 2000-ųjų pradėjo vadovauti ir Punksko licėjaus merginų chorui. Vadovas mėgdavo pajuokauti, kad dainuos merginų choras „Pavasaris“, o vadovas – Ruduo. Taip nuotaikingai jis vesdavo kiekvieną choro pasirodymą. Jau tada Pavilonis atsiveždavo ir puikų koncertmeisterį – savo sūnų Dainių, kurio dėka choras įgudavo dar ryškesnių spalvų. 2003 m. vadovas chorą išplečia iki mišraus, prisikalbinęs dainuoti ir licėjaus vaikus. Kolektyvui suteikiamas vardas „Pašešupiai“.

Vadovas ilgą laikotarpį darniai ir profesionaliai dirbo su choru. Vadovavosi nuostata, kad tik dainavimu galima prisijaukinti jaunos žmones. Jis per visus 17 metų kruopščiai vykdė šią kilnią misiją, prisijaukindamas vis daugiau licėjaus moksleivių. Pastaruoju metu chore dainavo be maž visi licėjaus mokiniai. Su Punksko jaunimu koncertavo Lietuvoje, Latvijoje, Vokietijoje, kasmet rengdavo autorinius „Pašešupių“ koncertus. Visi dainininkai labai gerbė savo vadovą – net ir baigę licėjų mielai sugrįždavo į chorą kartu padainuoti.

Jonas Vytautas Pavilonis Punkskui atidavė 18 paskutinių savo gyvenimo metų, išugdė visą būrį dainuojančio jaunimo, pelnę pagarbą ir didžiulę žiūrovų simpatiją, grojo ne viename gimtadieny ar vestuvėse. Jo duoklė mūsų kraštui neįkainojama. Tik kada, vadove, mes Jums tą skolą gražinsim?.. Braidžiodamas ūkanose, globokite mūsų kraštą iš Aukštybių, kaip darydavote ir gyvendamas žemėje...

Per Vėlinių minėtuves Punske dar buvo prisiminti šie asmenys, apie kuriuos jau anksčiau rašyta „Aušroje“: Marytė ir Sigitas Černeliai, Robertas Duda, Juozas Nevulis, Janina Burduitytė, Valentas Čėpla, Vytautas Račius, Justinas Valinčius.

Maestrą Joną Vytautą Pavilonį prisimenant

DANUTĖ ŠLIAUŽIENĖ

„Muzika – tai Dievo pasiuntinys, atsiųstas judinti švelniausias ir geriausias mūsų sielos stygas, raminti širdis, suvargusias gyvenimo rūpesčiuose, guiti iš jų melus, nedorybes, pavydus, neapykantas.“ (M. K. Čiurlionis)

Licėjaus mokymo programoje jau labai seniai nenumatoma galimybės mokytis muzikos. Licėjuje nėra privalomų muzikos pamokų. O moksleivių mokymosi vidurinėje mokykloje laikmetis – pati jaunystė, jauno žmogaus asmenybės formavimasis, pačių giliausių jausmų gimimas ir plėtojimas. Muzika, be abejo, visa tai veikia teigiamai. Šis svarbus laikotarpis turi lemiamą įtaką ir tolesnių dainavimo įgūdžių formavimui. Dauguma nedainavusiųjų mokykloje nebenori ir nemoka to daryti ir ją baigę.

Mūsų licėjus turėjo laimės, kai anuometinės direktorės Marytės Černelienės pastangomis atgaivintam mokyklos chorui sutiko vadovauti maistras Jonas Pavilonis. Taip prasidėjo mūsų moksleivių chorinis ugdymas. Pradžioje dainavo tik merginos, o nuo 2003 metų – ir vaikinai. Greit supratome, kad šis žmogus yra tikras chorinės muzikos, chorinio meno ir kultūros puoselėtojas. Tai Jis įkvėpė moksleiviams meilę dainai, choriniam atlikimui. Šiandieną, po 17 metų, jau turbūt galima kalbėti ir apie chorinio dainavimo tradicijas mūsų mokykloje. Juk choras tapo gausiausiu ir populiariausiu popietinės veiklos būreliu, taip pat ryškiu lietuvių kultūros spinduliu Punske, vis dažniau papuošdamas įvairius mūsų

krašto renginius bei dalyvaudamas šventėse ir festivaliuose Lietuvoje. Per chorą užsimezgė puiki mūsų mokyklos draugystė su Kauno „Vyturio“ katalikiškąja vidurine mokykla bei Druskininkų „Atgimimo“ mokykla. Choras koncertavo Vokietijoje, Latvijoje, dalyvavo chorų šventėje „Kur giria žaliuoja“ Alytuje, kurios iniciatorius ir organizatorius buvo Jonas Pavilonis. Keletą kartų pasirodėme Partizaninės dainos festivalyje Druskininkuose, chorų šventėje „Lietuva brangi“ Punske.

Maistras mokėdavo parinkti chorui tinkamą repertuarą. Daug dainų aranžavo pats, pritaikydamas jas choriniam atlikimui. Kartais pats kurdavo muziką. Nebūdamas abejingas mūsų krašto kultūrai ir lietuvybei, stengėsi įtraukti į choro repertuarą ir mūsų poetų eiles. Ne vienam mokytojo Algio Uzdimos eilėraščiui pats parašė muziką, paversdamas jį choro atliekama daina. Žavėjosi taip pat mokinės Daivos Grigutytės kūryba ir ruošėsi ją įtraukti į choro repertuarą. Maestro dainos uždegančios, atliekamos savitai, jos ne kartą paveikdavo net labiausiai nesiruošiantį dalyvauti chore jaunuolį. Kartais reikėdavo paraginti moksleivius nu-eiti nors į kelias repeticijas, o jose apsilankę dažniausiai ir pasilikdavo visiems trejiems mokymosi metams.

Vadovas niekada nerengė specialios atrankos. Kviesdavo dainuoti visus, aiškino muzikos bei dainavimo reikšmę kiekvieno žmogaus gyvenime. Juk muzika padeda susikaupti, ugdo klausymosi įgūdžius, lavina atmintį ir kt. Maistras siekė, kad kuo daugiau moksleivių, nepriklausomai

„Pašešupiai” Druskininkuose 2014 m.

nuo gabumų, rastų sau vietą chore. Teigė, kad dainuoti gali visi, tik reikia norėti ir skirti tam daug dėmesio bei darbo. Kartais mažiau gamtos apdovanoti vaikai, bet norintys ir besistengiantys gali išugdyti dainavimą geriau negu tie, kurie jo visai nelavinę. O juk dainuojantis žmogus propaguoja gėrį, meilę, grožį.

Muzikinę klausą reikia taip pat lavinti, – sakydavo vadovas. Ir ne vienas moksleivis tuo įsitikino. Ne vienas mūsų mokyklos absolventas prisipažįsta, jog vargu ar būtų kada nors išdrįšęs dainuoti, jei nebūtų mokykloje patekęs pas vadovą Pavilionį. Maestro parinktos gyvos, gražios, jaunatviškos dainos greit pavergdavo moksleivių širdis, o svarbiausia – įsiliejo į jų būtį. Mūsų jaunimas jas noriai dainuoja visur: savo sueigose, ekskursijose, žygiuose ir kt. Dainuoja ir baigę mokyklą. Išvis mėgsta ir moka dainuoti. O tai gražu, nes dainavimas – tai ir bendravimo forma. Menas daro sielą atviresnę santykiams su šeima, draugais, plačiai suprantamam grožiui.

Be vokalinių įgūdžių ugdyimo, vadovas supažindindavo jaunimą ir su lietuvių tautos muzikine kultūra, mokė analizuoti ir interpretuoti muzikinius

kūrinius, formuoti garsą, jausti atliekamo kūrinio charakterį, kultūringai elgtis scenoje, galiausiai – aiškiai ir raiškiai tarti žodžius. Tokiu būdu jie per muziką taurino šnekamąją kalbą. Maestro buvo reiklus sau ir choris-tams. Visada apgailestavo, kad per mažai laiko lieka muzikos teorijos pagrindams dėstyti.

Mokiniai mylėjo savo vadovą, o vadovas mokinius. Visi suvokdavo chorą kaip kažką ypatingo ir svarbaus. Maestro primindavo, kad galutinis rezultatas – atliekamo kūrinio kokybė, priklauso nuo kiekvieno dainuojančiojo individualių pastangų, gebėjimų, bet ir repeticijų

lankomumo. Tokiu būdu jaunimas per dainą mokėsi atsakomybės už save ir kitus.

Choristų atminty taip pat išliko gražus maestro balsas ir humoro jausmas. Vadovas niekada nepykdavo, nešaukdavo. Visada pagirdavo, kai choras gerai padainuodavo, šaunuoliais pavadindavo. Jei per silpnai užtraukdavo, sakydavo: „Reik lašinukų pavalgyti“, arba: „Dainuok su spirgučiais“, t. y. garsiau ir stipriau, – prisimena choris-tai. O jei visai nusidainuodavo, maestro sakydavo: „Čia ne Punkskas dainavo, čia kokia baisiogala“. Ir visiems viskas buvo aišku. Kai dainuojant „Baltą paukštį“ niekaip nepavykdavo visiems vienu metu padaryti pauzės, vadovas sumanė štai ką: paimdavo į ranką kavos puodelį ir per pauzę iškeldavo į viršų. Kas neišlaikydavo ir per anksti pradėdavo dainuoti, turėjo įmesti į puodelį 10 gr. Išradingas būdas iki ašarų pralinksmino moksleivius, bet tuo pačiu padėjo greičiau išmokti.

Maestro Jonas Pavilionis išspaudė gilų pėdsaką Punsko Kovo 11-osios lietuvių licejaus istorijoje. Nors Jis niekada daugiau nebediriguos mūsų chorui, tačiau gyvens savo dainose ir mūsų visų šiltuose prisiminimuose. Ramybė Jo sielai.

Maestro J. Pavilionio laidotuvės

Po balto paukščio skrydžiu

JURGITA STANKAUSKAITĖ

Viskas prasidėjo šių metų spalio 31-osios vakarą. Punsco lietuvių kultūros namuose vyko Vėlinių koncertas. Keistai nuskambėtų, jeigu pasakyčiau, kad turėjau progą keliasdešimt savo gyvenimo minučių praleisti išskirtiniame moksleivių ir studentų pasirodyme. Tačiau tai ir buvo išskirtinis jaunimo koncertas. Mieliausiai pavadinau jį spektakliu, kurį realiai išgyveno kitapus scenos blizgančių akių minios. Net nebandysiu aprašinėti, kiek užslėptų prasmių, vertybių ir žmogaus gyvenimo etapų paveiklėlių buvo įpintų ūkanose paskendusioje scenoje. Tą vakarą braidžiojant po simbolių, pavienių užburiančių žodžių ir frazių pabalius nebuvo galima likti abejingam. Taip pat nebuvo įmanoma širdimi nepersikelti į praeitį, kurioje mirusieji vaikščiojo tarp gyvųjų.

Pasiklydusiam rūke matyti žymiai

daugiau. Atsiveria niekada nematyti vaizdai, nuspilvinę keisto mėlynumo spalva. Išryškėja žmonių siluetai, į kuriuos kažkada akys žiūrėjo, o gal tik žiūrės ateities prošvaistėse. Čia niekada žmogus negali būti tikras dėl laiko (ir erdvės?). Vaikstant rūke neretai pasiklysta mintys. Vieną kartą jos ieško buvusio gyvenimo, o kitą plėšo dabartyje nesurastų klausimų atsakymus. Pasiklydusiam rūke girdėti daugiau nei giedrame danguje. Nejaukios tylos aidai atveja šiuropą keliančius garsus, kurie taip pat moka groti. Tai rūkas kuria niekada nerašytą muziką.

Visame tame susipainioti labai lengva. Sunku pagauti žodį, vaizdą ir garsą. Norint juos susistatyti galvoje, reikia ne tik jausti, bet ir pajauti. Taip pajauti, kaip jaučiamas gyvenimas – kūnu ir siela. Kartais naudinga (o gal reikia) pasiklysti rūke, kad imtume ir pagaliau atsivertume duotam

gyvenimui. Juk ne visi gyvendami gyvename. Vieni egzistuoja, kiti plūduriuoja tarp nesuprantamų polių, tretie ieško, nežinodami, ko gyvenime ieškoti. Tikiu, kad išėję negrižti žino, kokią vertę turėjo kelionė žemėje. Prisiminimai apie juos priverčia pasamprotauti apie save – apie save, nuolat besiskundžiantį, aimanuojantį, verkiantį. Tad ir prisiminimus būtų galima lyginti su pasivaikščiojimu ūkanose. Jose atsiveria kasdienybė nuskausmintą sąmonę. Pradedam galvoti, mąstyti, tvarkyti suverstus gyvenimo stalčius. Išėjusiųjų žemėje palikti ženklai niekur nedingsta. Jie mums palikti pramerkti akis, įvertinti suteiktą galimybę kvėpuoti žemišku oru, kuriame yra tiek gražių nuveiktų ir dar tik laukiančių savo eilės darbų.

Prisiminimų ūkanose tarp krintančių lapų skrido baltas paukštis. Nesve-timas. Kadaisė užaugintas savas baltas paukštis. Atsimenu jo pirmus nedrąsius skrydžius senos mokyklos klasėse. Mokėsi jis skraidyti per tris mokyklos aukštus, pilkas bendrabučio sienas. Kiek sustiprėjęs skrydžius dovano-davo gimtojo krašto scenose, o vėliau Lietuvoje. Toliausiai nuskrیدęs buvo į Latviją ir Vokietiją. Tai buvo gerbiamo „Pašešupių“ chorvedžio Jono Pavilionio prieš daugiau kaip dešimt metų į Punsco licėjų atvestas baltas paukštis. Jis priminė, kokie nepakartojami buvo skrydžiai su mokytoju, kurio tada niekada nepavargdavo nei šypsena veide, nei diriguojančios arba grojančios įvairiais muzikos instrumentais rankos, nei nuolat trypančios kojos. Sunku įsivaizduoti, kad jau niekada ant jo peties nenutūps užaugintas

J. Pavilionis groja akordeonu 2015 m. „Chorų šventėje“

Maestras J. Pavilonis su „Pašešupiais”

baltasparnis. Keista ūkanose matyti vaizdą, kuris, atrodo, niekada nepasikeis, liks amžinai toks pats graudžiai malonus. Tačiau jis pasikeitė. Bet balto paukščio balsas išliko, lygiai prieš dešimt metų (2007) įsiamžinęs kompaktinėje plokštelėje. Atsimenu, kiek tada buvo įdėta pastangų, kad mišrus jaunimo choras turėtų pirmą savo istorijoje dainų kompaktinę plokštelę. Oi, kiek tada buvo juoko, kai be galo jaudinantis įrašinėjimas vyko ne profesionalioje įrašų studijoje, o Punsko Dariaus ir Girėno gimnazijos svetainėje, kur už lango kas kelias minutes pasigirdavo nuolat trukdantis žoliapjovės burzgimas (dėl to kai kurias dainas teko kartoti du ar tris kartus). Mes, choristai, darėmės vis irzlesni, bet mūsų vadovas nei karto dėl to nesupyko. Jeigu jam kas ir nepatikdavo, ramiu balsu atsiliepdavo arba tiesiog nutildavo. Užtekdavo to, kad kiekvienas iš mūsų surimtėtų ir atiduotų visą širdį dainavimui. Atsimenu, kaip J. Pavilonis labai stengėsi įgyvendinti kelionę į Latviją. Kaip ir visur, trukdžių buvo įvairių, tačiau jis niekada nepasidavė ir ėjo tikslo link, kol jį pagaliau pasiekė. Pasiekė ne sau, o mums. Jis daug aukojosi

dėl jaunų šio krašto lietuvių širdžių. Nors ir labai liūdna, kad „Pašešupiai“ niekada daugiau neužtrauks kartu su J. Paviloniu dainos, tačiau džiugu, jog toks žmogus čia buvo, veikė ir paliko pačius gražiausius dalykus. Tai jis išplėtė merginų chorą iki mišraus licejaus choro, prisijaukinusio Vytauto Kernagio dainą „Baltas paukštis“. Už visa tai buvome ir būsimė jam dėkingi. ...braidžiojant po prisiminimų

ūkanas, tolumoje buvo girdėti mielus žodžius:

*Po nakties diena,
Po lietaus miškai kvepia,
Po mirties šviesa
Amžina...
Tarp Lietuvos
Ir tarp dangaus aukšto
Gieda paukštis virš mūsų
Ir giedos...*

(V. Kernagis „Baltas paukštis“)

Maestras J. Pavilonis minimas per Vėlinių koncertą Punske

Ona Makauskienė (1919 10 10–2017 04 13)

Žvilgsnis pro gyvenimo vartus

PAGAL ONOS MAKausKIENĖS UŽRAŠUS IR ARTIMŲJŲ PRISIMINIMUS PARENGĖ IRENA GASPERAVIČIŪTĖ

Ona Raginskaitė (Paransevičienė-Makauskienė) gimė 1919 m. vidutinių ūkininkų Onos (Durtonaitės) ir Stasio Raginskų šeimoje Sankūruose. Šiame kaime tuomet gyveno 17 šeimų, visos lietuviškos. Raginskų šeimoje augo dar trys dukros: Sabina, kurią visi vadino Izabele (g. 1925 m., ištekėjo už Jurgio Sutrinavičiaus Vidugirių Būdoso k.), Stefanija (g. 1929 m., ištekėjo

už Broniaus Žukausko Burbiškių k.), Marija Irena (g. 1935 m., ištekėjo už Jono Žiurinsko, gyvenančio Toronte, Kanadoje). Vyriausioji Ona savo tris seseris išlydėjo Anapilin anksčiau, iki paskutinių jų gyvenimo dienų širdies gelmėse jausdama atsakomybę už sesių gyvenimus ir likimus. Savo sunkias paskutines gyvenimo dienas leido pas sūnų Petrą ir marčią Ireną, jų globojama.

tuomet buvo nepagydoma. Teko globoti paralyžiuotą dėdę Juozą, pabėgusį iš caro armijos, o laikui bėgant ir jaunesnes sesutes. Tie „vyriški“ darbai ūkyje smarkiai pakirto jos sveikatą, nors niekad to nei vaikams, nei aplinkiniams stengėsi neatskleisti. Apie sunkumus atvirai kalbėjosi tik su tėčiu, kurį labai mylėjo. Gavusi viliojančių pasiūlymų „turtinai ištekėti“, atsisakė keltis iš jo ūkio. Kai tekėjo jos jaunesnė sesuo Izabelė, Ona pasiūlė jai pasilikti tėvų ūkyje, pati norėdama tapti tik jos gyvenimo talkininke ir tėvų globėja su dviem mažais vaikais, netekusiais tėvo. Tada ją sudraudė rūpestingas tėvas, puikiai suprantąs, jog jos vaikų likimas yra svarbesnis negu jaunesnės dukros gerovė. Pasakė nesutinkąs, kad dukra Izabelė pasilikytų tėviškėje. Ši pastogė turinti atitekti vyriausiajai dukrai ir jos vaikams, kurių likimas tvyrąs nežinioje.

Nepaisant sunkaus kaimo žmonių gyvenimo, jaunimas rasdavo progų ir pasilinksminti, atitrūkti nuo pilkos kasdienybės. Aplinkiniuose lietuviškuose kaimuose buvo gausu jaunimo. Po sunkių darbų jis pailsėdavo ir gyvenimo kartėlį numalšindavo kaimo vakarėliuose. Čia skambėjo dainos, buvo šokama. Čia pražysdavo pirmosios meilės žiedai, bet ir atsirasdavo nusivylimo kartėlis, jeigu jaunųjų planai nesutapdavo su tradiciniu senelių ir tėvų nusiteikimu dėl „nelygiaverčių“ sutuoktinių.

Tie jaunimo vakarėliai vykdavo labai sudėtingomis sąlygomis. Pasienio

Iš Makauskų šeimos albumo

Ona Makauskienė

lietuvius stipriai slėgė lenkų pasienio tarnybos pareigūnų kontrolė. Šokiai galėjo vykti tik su jų leidimu ir tik iki saulėlydžio. Bet jaunimas nebūtų jaunimas – jis ir be leidimų susirinkdavo miško gilumoje. Aikštelėje vyko šokiai. Vyrų negirtuokliavo, žaidė futbolą, tinklinį, merginos jiems pritarė dainomis. Buvo pastebimas Šv. Kazimiero, „Ryto“ lietuvių švietimo draugijos organizacinis darbas. Kaimai, gyvendami tautinėje priepaudoje, buvo vieningi, jaunimas susitelkęs ir nusiteikęs geriems darbams tautiečių labui.

Tokiomis aplinkybėmis Onutė įsimylėjo darbštų ir sportišką jaunuolį iš gretimo Paliūnų kaimo, Kostą Paransevičių (g. 1920 m. rugsėjo 12 d.), augusį pas dėdę Bronių. Ilgai nelaukę 1940 m. gegužės 14 d. jie susižiedavo. Skubėjo, lyg nujausdami, kad jų gyvenimo džiaugsmui likimas neskirs daug laiko.

Vyro ranka ir darbštumas labai pravertė uošvių ūkyje, Onutei palengvino darbų naštą, o jaunesnėms seserims buvo lyg ir padrąšinimas kurti savarankiškus gyvenimus. Pagyvėjo ūkio reikalai, 16 ha geriau prižiūrimos žemės našumas išaugo, atsirado daugiau pelno ir, atrodė, likimas jaunai porai nusišypsojo. Bet kilo karas. „Vokietis užpuolė lenkus“, – pasklido kaimuose gandas. Pradėjo jaunos vyrus imti krašto gynybai. Pasienio su Lietuva jaunimas, kuriam lenkų pasienio apsaugos (KOP) pareigūnai nerodė draugiškumo, kur galiojo gausybė apribojimų judėti ir organizuoti lietuvišką veiklą, dairėsi į Lietuvos pusę. Ji gyveno įtemptas, tačiau dar laisvės dienas. Iš Lietuvos pareigūnų buvo siunčiami signalai, kad savo gimtinę reikia ginti, tokia pareiga. Taigi ir iš Sankūrų kaimo buvo paimti karan jaunuoliai, iš kurių vienas, Jonas Nevulis, net dalyvavo Varšuvos gynime, buvo už narsą apdovanotas. Dalis vyrų vis dėlto pasitraukė į Lietuvą, pasitarę, kad jeigu reiks ginti, tai jau geriau Lietuvą.

Vokiečiams laimėjus karą su Lenkija, ir pasienyje su Lietuva netrukus pajusta jų „tvarka“. Metus laiko nuo vokiečių okupacijos pradžios vietos lietuviai dar visaip gelbėjosi, prekiaavo su pasienio lietuviais, vis dar laisvos Lietuvos gyventojais. Lietuvos pasieniečiai šio judėjimo netrukdė. Vokiečiai sienos apsaugai daug dėmesio neskyrė. Jiems rūpėjo pasipelninti uždedant visokius mokesčius, kontribucijas. Jų įsakymus vykdyti reikalavo besąlygiškai. Bet, kaip pasakojo vietos gyventojai, prie vokiečio dar buvo galima gyventi, kad ir sunkiai. Tačiau vokiečių pozicija staiga sugriežtėjo „perleidus“ Lietuvą III Reicho imperinių kėslų bendrininkei Sovietų Sąjungai.

Staiga vieną naktį buvo sunaikinti visi kryžiai lietuvių gyvenamose vietovėse. Kaip kalbėjo vietos lietuviai, tai būta Paliūnų kaimo vokiečių gyventojų darbo. Padaugėjo duoklių, suvaržymų, galop atėjo ir lietuvių „išvietinimas“ jau į Sovietų Sąjungos okupuotą Lietuvą. Vokietijai ir SSRS susitarus 1941 m. pavasarį prievarta išvaryti su „parankiniu“ turtu (kas vežimu, kas su maišu ant nugaros) per 11000 šio krašto lietuvių. Tai buvo ne tik užgyvento turto atėmimas, bet ir lietuviybės šaknų pakirtimas, po kurio šio krašto lietuviškasis etnosas jau neatgavo sunkiai per amžius išsaugotos ir ginamos pozicijos.

Ona su šeima, seserimis ir tėvais 1941 m. kovo mėn. savo „turtą“ sukrovė į du vežimus. Dar besikraunant kieman atidardėjo gretimo Paliūnų kaimo keli vokiečiai ūkininkai ir savininkų akyse pradėjo krautis, kas ką rado sau reikalinga. „Grįšite – atiduosime. Ne mes priglausim, tai kiti išvogs“, – lyg teisindamiesi prabilo kaimynai grobikai. Onutės tėvas Stasys Raginskas neištvėrė ir atkirto: „O jums neatrodo, kad jau vagimis tapote?“ Sukirto arkliams botagu ir rūsčiu veidu patraukė į Vokietijos sąjungininkės – SSRS okupuotą Lietuvą.

Jiems atvažiavus į „išvietinimo“ vietą, tenyškščiai gyventojai labai stebėjosi, kas čia per nevidonai atvyko į ką tik užgrotą šalį. Ir dar laiko save lietuviais. O aiškintis ir aiškinti nebuvo nei laiko, nei sąlygų. Reikėjo prisiglausti kur nors, kur buvo leista, užsitikrinti elementarias pragyvenimo sąlygas. Į tėviškę, likusią Lenkijos valstybėje, atkėlė lenkų Lepkovičių šeimą. Visame kaime į „išvietintų“ lietuvių sodybas atkėlė lenkus. Prasi-dėjo sunkus ir nenuspėjamas egzodo periodas.

Lazdijuose buvo paskirstymo punktas. Onutė su vyru Kastantu paskirti į Skardupių kaimą. Nurodė mažytę trobelę su kiaurais langais, visiškai tuščią, be indų, baldų. Tėvus po kelių dienų surado Meškučių kaime, kur jiems kartu su Radžiūčių kaimo Gylių šeima paskyrė vokiečio Kalvaičio ūkį. Ten pasiliko taip pat O. ir K. Paransevičiai. Netolimą Avikilų kaime, vokiečio ūkyje, apsigyveno Kosto dėdė Juozas Paransevičius iš Sankūrų. Dar keli kaimynai įsikūrė Liudvinave. Kad ir sunki pradžia, pažįstamų aplinkoje gyventi tapo jaučiau. „Apsipratom, sutarėm trys šeimos, gyvendamos ir dirbdamos kartu. Daug visko auginom, vyrai dirbo laukuose, mes daržuose, apyvokos darbus, maistą gaminom iš turėtų, atsivežtų atsargų. Kas sekmadienį lankėme Marijampolės bažnyčią“, – byloja savo gyvenimo užrašuose Ona Makauskienė.

1941 m. birželio 22 d. vokiečiai puolė miegančią Marijampolės rusų įgulą. Lėktuvų užsesys ir bombų sprogimai sukėlė ir apylinkių gyventojus. Saulei netekėjus vokiečiai puolė degančią Marijampolę ir netrukus ją užėmė.

Po kiek laiko vokiečių dalinys, kuris stovėjo jų sodyboje su lauko virtuve, iškeliavo į rytų frontą. Paliko daug maisto, indus. Buvo maisto artimiems gyventojams ir paukščiams dar liko. Netoli Marijampolės buvo rusų belaisvių stovykla. Jie badmiriavo,

Iš kairės: marti Irena su dukra Birute, sūnus Petras su dukra Jolanta, Ona Makauskienė, jos motina Ona Raginskienė

mūsiškiai jų gailėjo, bandė bent duonos numesti, tačiau vokiečių sargybiniai už tai žiauriai baudė. Dalis rusų bėgo iš kolonų, transporto ir naktimis atklydę prašė maisto. Bet ne visi taip mandagiai elgėsi. Žmonės jų bijojo. Rusų ir vokiečių kareiviai labai skyrėsi. Pirmieji varganai aprenkti ir nemandagūs buvo, antri į frontą vyko švariai apsirengę, nusiprausę, lyg į teatrą ruošęsi.

„Gyvenom Lietuvoje, jau ne „savoje“, mieloje, kur bėgdavom tarpukariu pasiguosti dėl lenkų skriaudų ar nusipirkti ko nors, – prisimena Ona Makauskienė. – Lietuva mums atrodė labai moderni ir turtinga, o dabar joje neramumus ir vargą sukėlė pasikeičiantys grobikai, kurie tai „naują tvarką“, tai socialistinę gerovę „vargstančiai liaudžiai“ žadėjo. Žiūrėjom į viską su baime, neramu buvo dėl paliktos tėviškės, ir vis galvojom, ar dar teks jį grįžti.

Paskui vokiečių kariuomenę į savo ūkius pradėjo sugrįžti ir Lietuvos vokiečiai. Pavesta lietuvių valdininkams

surašyti buvusių savininkų turtą. Grįžo ir mūsų šeimininkas Kalvaitis (labai negeras žmogus buvo) su dviem dukrom ir žmona. Pats surašė gyvulius, paukščius. Sako: „Dabar viskas mano.“ Jis savo turtą išsivežė į Vokietiją, o dabar mūsų atsivežtą nusavino. Savo turtą praradę bandėm ir mes kai ką užslėpti. Žąsų keliolika (jos buvo Gylių atsivežtos), karvę Kostas nugabeno pas savo gimines, galvojom: grįždami į tėviškę pasiimsime, kad badu nereiktų miršti. Buvome prisėję daug linų, dabar Kalvaitis liepė juos nuraut ir vežt į Marijampolę. Mums liko tik po porą litrų aliejaus šeimai. Javus mūsų sumalė, davė šeimoms mėnesiui laiko miltų davinį. Galvojom, kas čia su mumis toliau bus. Netrukus mums pranešė, kad kels iš ūkio. Gylius į Vilniją, mus su dėde invalidu paliko arčiau Lazdijų, Katkiškių kaime, Juozą Paransevičių dėl žmonos ligos į Lazdijus. Kitus pažįstamus kėlė į lenkų ūkius Vilnijoje. Mes su tėvais kartu ir seserimis gyvenome mažoje

Valalius (motinos šeima).“

Atėjo du „plechavičiukai“. Neradę Kastanto, Oną uždarė Lazdijų areštinių su vienu langu ir ilgu suolu, ant kurio galėjo atsigulti. Ten išbuvo dvi paras. Sargybiniui užmigęs pabėgo pro miestelio daržus, surado tėvus, pranešė, kad pabėgo, ir išvyko pas Valalius. Jos vieton areštavo motiną. Sakė: „Ateis žentas, tave paleisim.“ Mama ten išbuvo 4 savaites. Ją išgelbėjo Juozas Paransevičius, kuris buvo veiklus Sankūrų kaimo lietuvis, o karui prasidėjus išvyko į žmonos tėviškę Lietuvoje. Jo užtarimu mamą paleido, bet turėjo prisistatyti į policijos nuovadą dusyk per savaitę. Motina su dukra Stefanija atėjo bamos 15 km į Šarkiškis netoli Simno aplankyti Onos. Labai išvargo, bet džiaugėsi ją suradusios. Kitą dieną iškeliavo atgal.

(Bus daugiau)

Ką lietuviai veikė Lomžoje?

PETRAS MAKSIMAVIČIUS

Parašyti šia tema paskatino mane prelato Mykolo Krupavičiaus surašyti ir 1972 m. Čikagoje išleisti atsiminimai bei Punske leidžiamame metraštyje „Terra Jatwezenorum“ 2012 m. paskelbtas Lietuvos istoriko dr. Algimanto Katiliaus straipsnis apie Lomžoje veikusią lietuvišką draugiją „Pagalba“.

A. Katilius nuodugniai išanalizavo minėtos draugijos įstatus, kurie ne tik suteikia labai daug vertingos informacijos apie draugijos įkūrėjų teisinį išprusimą, bet taip pat atskleidžia, su kokiais rūpesčiais tuo metu Lomžoje gyvenantys lietuviai susidurdavo ir kokias problemas bandė spręsti. Beje, tos problemos tuomet buvo būdingos ne tik Lomžoje ar jos apylinkėse gyvenusiems lietuviams, bet ir kitiems tautiečiams, kurie gyveno atokiau nuo stambesnių lietuvių centrų. Minėto straipsnio plačiau nenagrinėsiu, tik atkreipsiu dėmesį į kelis įdomesnius faktus apie tuo metu Lomžos apylinkėse gyvenusius lietuvius. Raginu šį straipsnį visą paskaityti.

Prelatas M. Krupavičius mums jau pažįstama asmenybė. Jis mokėsi Veiverių mokytojų seminarijoje. Vėliau nusprendė eiti dvasininko keliu ir mokėsi Seinų kunigų seminarijoje. Po kurio laiko tapo vienu svarbiausių nepriklausomos Lietuvos kūrėjų. Lietuvą okupavus kalėjo vokiečių kalėjimuose. 1945 m. išlaisvintas JAV kariuomenės gyveno Vokietijoje, o 1956 m. persikėlė į JAV. Atsidūręs emigracijoje tęsė lietuvišką darbą. Greit tapo Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto

pirmininku, padėjo organizuoti Pasaulio lietuvių bendruomenę. Tokia trumpa jo biografija. Priminiau ją todėl, kad lengviau būtų suprasti, kas buvo M. Krupavičius. Jo nuopelnai Seinų kraštui dideli vien dėl to, kad spėjo surašyti atsiminimus, kuriuose randame neįkainojamos informacijos apie mūsų kraštą, Seinų kunigų seminarijos veiklą, lietuvių ir lenkų tarpusavio santykius Seinuose. Tai padeda mums geriau suprasti Seinų reikšmę Lietuvos istorijoje, bet taip pat tuo metu besiformavusių procesų įtaką nūdienai.

M. Krupavičiaus atsiminimuose randame 1905–1907 m. laikotarpį, kai jis, būdamas mokytojas, gyveno ir dirbo netoli Lomžos. Verta priminti, kad į Seinų kunigų seminariją Krupavičius įstojo grįžęs iš Lomžos ir joje mokėsi 1908–1913 m. Tai reiškia, kad būsimas klierikas ir kunigas jau turėjo nemažą žinių bagažą, gerai kalbėjo lenkiškai ir puikiai suvokė, kuo skyrėsi lietuvių ir lenkų tautiniai judėjimai XX a. pradžioje. Kaip pats vėliau minėjo, laikas, praleistas Lomžos apylinkėse, ir ten įgyta patirtis buvo neįkainojami vėliau, kai reikėjo spręsti įvairius sudėtingus klausimus Lietuvos valstybės tarnyboje.

Taigi pradėkime nuo esminių klausimų – ką XX a. pradžioje Lomžoje veikė lietuviai ir kiek jų ten gyveno? Į klausimą, kiek gyveno, sudėtinga atsakyti. Buvo jų nemažai. Į klausimą, ką veikė, atsakyti žymiai lengviau. Pirmiausia tai buvo kunigai ir mokyklų mokytojai, taip pat nemažai valdininkų. Nepamirškime, kad tai buvo gubernijos centras. Taigi buvo reikalingi kvalifikuoti tarnautojai

valdiškose įstaigose, gydytojai, kelių prižiūrėtojai ir pan.

M. Krupavičius, kaip ir daugelis kitų jaunų lietuvių mokytojų, kurie baigė Veiverių mokytojų seminariją, dėl caro valdžios vykdomos politikos negalėjo įsidarbinti Kauno ar Suvalkų gubernijose. Natūralu, kad nenorėjo vykti į Rusijos gilumą, bet ieškojo galimybės įsikurti arčiau gimtųjų namų. Todėl Lomžos gubernija būdavo dažnas pasirinkimas. Krupavičius mokytojo darbą pradėjo 1905 m. Penchratkos (Pęchratka) mokykloje netoli Zambruvo (Zambrów) miesto. Pasak jo, Lomžoje ir apylinkėse lietuvių buvo „apsčiai“. Pionnicos (Piątница) klebonijoje veikė lietuvių klubas, kuriam vadovavo dzūkas iš Krosnos kun. Vincentas Aleksandravičius. Pionnicoje Krupavičius sutiko dar vieną dzūką iš Simno, taip pat mokytoją Ksaverą Sakalauską-Vanagėlį bei daug kitų mokyklos draugų.

Vienas iš aktyviausių lietuviškos veiklos organizatorių Lomžos apylinkėse buvo jau minėtas kun. Aleksandravičius. Jis buvo Suvalkų gimnazijos, Seinų kunigų seminarijos ir Sankt Peterburgo dvasinės akademijos absolventas. Kurį laiką dirbo mokytoju Veiverių mokytojų seminarijoje, tačiau buvo iš jos pašalintas dėl to, kad mokė tikybos lietuvių kalba. Seinų vyskupijos vadovybė norėjo kun. Aleksandravičių skirti Seinų kunigų seminarijos profesoriumi, tačiau su tuo nesutiko caro valdžia. V. Aleksandravičius buvo priverstas ieškoti darbo lenkiškoje vyskupijos dalyje ir atsidūrė netoli Lomžos. Čia ir pradėjo burti lietuvius. 1905 m. jis

M. Krupavičius

dalyvavo Didžiajame Vilniaus Seime. Tų pačių metų gruodį Lomžos krašte gyvenantys lietuviai pateikė Lomžos gubernatoriui prašymą įregistruoti lietuvių savitarpio pagalbos draugiją „Pagalba“. Be kunigo Aleksandravičiaus, prašymą pasirašė dar du kunigai: kun. S. Čepulevičius (Lomžos kalėjimo kapelionas) ir kun. J. Jurgelionis. Draugiją pavyko įregistruoti tik 1906 metams įpusėjus po pakartotinio jos steigėjų kreipimosi.

Draugijos „Pagalba“ tikslas buvo padėti nariams pagerinti materialines ir dvasines gyvenimo sąlygas. Draugijos nariai ir jų šeimos galėjo kreiptis į ją ir gauti pašalpas arba neprocentines paskolas. Draugija savo nariams padėdavo susirasti darbą,

esant reikalui gauti gydytojo, juristo pagalbą, nemokamai arba pigiau įsigyti vaistų. Įstatuose taip pat buvo pabrėžiama, kad ji rūpinsis vaikų priežiūra, globos mirusių narių likusius našlaičius, teiks pagalbą senyvo amžiaus ar nedarbingiems nariams. Tai tik dalis užsibrėžtų tikslų. Svarbus veiklos baras turėjo būti tautinis darbas. Jis paslėptas punktuose, kur kalbama apie siekius organizuoti literatūrinius, muzikinius, šokių vakarus bei paramą tėvynainiams, kurie parodė šiose srityse įvairių gabumų. Įstatai numatė, kad draugija, gavusi atitinkamą valdžios leidimą, galės steigti vaikų darželius, mokyklas, ligonines, bibliotekas, bendrabučius ir pan. Draugijos kūrėjai, puikiai suvokdami, kad gyvena

atokiau nuo Lietuvos, numatė tam tikrus saugiklius, kurie turėjo užtikrinti galimybę neprarasti įtakos naujai įkurtoje organizacijoje. Įstatuose randame įrašą, kad į draugiją gali būti priimami ir kitos tautybės (ne tik lietuvių) asmenys, tačiau kitataučių skaičius negali viršyti 1/3 narių lietuvių. Toliau neapartinėsiu detalčiau draugijos įstatų, tačiau pridursiu, kad juose įrašytos kai kurios taisyklės ligi šiandien neprarado aktualumo, o kai kurias galima drąsiai įrašyti į šiuo metu veikiančių lietuviškų draugijų įstatus.

Kaip intensyviai ši draugija veikė ir kiek darbų atliko, sunku pasakyti, kadangi kol kas nepavyko atrasti jos archyvinių dokumentų. Anksčiau minėtame straipsnyje

istorikas A. Katilius pažymi, kad iš išlikusių dokumentų nuotrupų galima konstatuoti, jog draugija rengė šeimyninius vakarus su choro giedojimu ir skambinimu fortepijonu, teikė pašalpas savo nariams, stengėsi užtikrinti medicininę pagalbą. Nuo 1912 m. žinios apie draugijos tolesnę veiklą nutrūksta. Tais pačiais metais iš Piontnicos išvyko pagrindinis jos organizatorius ir pirmininkas kun. V. Aleksandravičius.

Įdomumo dėlei pridursiu, kad kelios išlikusios ataskaitos apie draugijos veiklą rodo panašias bėdas, su kuriomis susiduria ir dabartinės mūsų organizacijos. Nepavykdavo jai surinkti žymesnio nario mokesčio, valdžia priekaištavo, kad nebuvo išrenkama nauja valdyba, visuotinius narių susirinkimus pavykdavo sukviesti antruoju šaukimu ir pan. Draugijos valdybos sudėtis atskleidžia, kokiose parapijose tuo metu dirbo lietuviai. Šiandien keliaudami Varšuvos ar Balstogės link net neįtariame, kad tose vietovėse XX a. pradžioje dirbo vieni mažiau, kiti labiau pasižymėję lietuviai kunigai. Antai 1910 m. ataskaitoje pažymėta, kad į valdybos sudėtį įėjo kunigai, dirbantys Zbuinos (Zbójna) parapijoje – Mykolas Ilgūnas, Puchalų (Puchały) – Jurgis Staciakas, Sniadovo (Śniadowo) – Jurgis Kaminskas, Grabavos (Grabowo) – Juozapas Sadauskas, Pšytulų (Przytuły) – Juozapas Valaitis.

M. Krupavičius savo atsiminimuose nemini šios draugijos, tačiau gana vaizdžiai aprašo čia gyvenusių lenkų įpročius, požiūrį į mokslą, lenkiškumo išlaikymą, ūkio tvarkymo darbus. Jis ypač atkreipė dėmesį į tai, kad Lomžos lenkai labai gerbdavo mokytojo profesiją, nors ir nebuvo linkę savo vaikų leisti į mokslus. Pagarbą mokytojams pajuto taip pat čia dirbę lietuviai mokytojai. Jie buvo kviečiami į pobūvius pas dvarininkus, dalyvaudavo lenkų mokytojų susirinkimuose ir suvažiavimuose, kur buvo

keliami tautiniai klausimai, šūkiškai priešintis rusifikacijai ir pan. Ši partitė vėliau labai pravertė lietuviams, kai reikėjo organizuoti lietuvišką švietimą Lietuvos etninėse žemėse ir skiepyti patriotiškumo jausmą gyventojams. „[...] *Subatos vakarėlį visi lietuviai susirinkdavom pas vieną iš draugų. Tada atsigaudavom visai savaitei... Tuo būdu Lenkijos vidury lietuviai susikūrė autonominėm teisėm koloniją*“, – prisiminė Krupavičius.

Jis apgailestavo, kad daugelis lietuvių, kurie ilgesniam laikui pasilikdavo dirbti Lomžos krašte, laikui bėgant sulenkėdavo. Dažniausiai tai atsitikdavo sukūrus mišrias šeimas. Tokia pagunda buvo kilusi ir pačiam Krupavičiui, tačiau jo motinos ištarti žodžiai buvo lemtingi: „*Vaikelė, tu toks lietuvis, kaip sugyvensi su lenke, kas bus su jūsu vaikais?*“ Po kurio laiko pats Krupavičius pritarė motinos žodžiams: „[...] *Visos tos šeimos pasiliko Lenkijoje ir Lietuvai dingo... Lenkų generolas Janušaitis, sumušęs lietuvių kariuomenę prie Seinų, buvo lietuvių mokytojo mišrios šeimos sūnus. Putino pusbrolis, Čenstakavo gimnazijos mokytojas, Mykolaitis – aštrus lietuvių priešas. Lenkų seimo atstovas Čepinskis – lietuvių mokytojo, sukūrusio lenkišką šeimą, sūnus, būdavo kviečiamas kaip lenkų valdžios ekspertas lietuviškoms byloms... Vilniaus vaivada Kirtiklis, visai laisvai ir gražiai kalbąs lietuviškai, buvo mano kaimyno igliaukiškio lietuvių mokytojo Kirtiklio, sukūrusio mišrią šeimą, sūnus. Mano motina išgelbėjo mane nuo tokio likimo.*“

Vis dėlto reikia pabrėžti, kad nemažai Lomžos krašte dirbusių mokytojų ir kitų profesijų lietuvių sugrįžo į savo gimtines ir, kai tik leido galimybės, įsijungė į atgimstančios Lietuvos kūrimą. Svetur įgyta patirtis pravertė kuriant lietuvių švietimo sistemą, įgyvendinant žemės ūkio reformą ar stiprinant patriotizmą.

Skarkiškiai – mažo kaimo didelė istorija

JOLANTA ČERLIONYTĖ

Praejusių metų rudenį, paskatinta mokytojų Alicijos Krakauskienės ir Danguolės Kuosaitės, dalyvavau senų nuotraukų rinkimo akcijoje. Tai man leido įsigilinti į gimtojo Skarkiškių kaimo istoriją.

Skarkiškiai – tai nedidelis kaimas, priklausantis Punsko valsčiui, Seinų apskričiai ir Seinų parapijai. Gretimi kaimai: Vilkapėdžiai, Kilcėnai, Rimkežeriai, Dievietiškė ir Vidugiriai.

Pradžioje buvo trys kaimai: Rašaičiai, Šklėrna ir Skarkiškiai (vietinių žmonių vadina mi Skarkiškėmis). Maždaug 1948 m. jie sujungti į vieną Skarkiškių kaimą. Iš karto kyla klausimas, kodėl. Atsakymas gan paprastas. Minėtuose trijuose kaimuose liko mažai gyventojų. Mat žmonės buvo deportuoti į Lietuvą ir tik keletas po karo sugrįžo, o 1939 m. gyventojai mobilizuoti į Lenkijos kariuomenę.

RAŠAIČIAI

Kas gyveno šiame kaimelyje dar caro laikais, sunku

nustatyti. Pagal Albiną Zubavičių, tai buvo: dvi Sankauskų, dvi Kliučinykų, dvi Liškauskų (pas vienus Liškauskus į žentus atėjo Zajančauskas), dvi Kasiulionių šeimos, Mulskiai, Bukauskai, Agurkiai, Zaremboš ir Sikorskai. Seniūno pareigas ilgą laiką ėjo Liškauskas.

Po karo Rašaičiuose gyveno

Iš kairės – Vitas Čerlionis. 1951 m. kariuomenėje

Pateikė Silvestras Čerlionis iš Skarkiškių

Pateikė Juozas Šimčikas iš Skarkiškų

Iš kairės sėdi Jonas Sankauskas ir Juozas Kliučinykas, centre stovi Antanas Agurkis. Visi kilę iš Rašačių kaimo. Apie 1939 m.

dar apie 10 šeimų. Kai apie 1948 m. kaimas buvo prijungtas prie Skarkiškų, Rašačiai išnyko iš oficialių dokumentų. Pavadinimas jau vis rečiau vartojamas ir vietinių gyventojų (pagal „Suvalkietį“, 2008 m.).

Dabar buvusiuose Rašačiuose gyvena Staškevičiai, Sikorskai, Agurkiai, Čerlioniai (ten, kur gyvena Zarembos), Kliučinykai ir Bukauskai. Išnyko Zajančauskai. Paskutinis šios šeimos narys Petras su šeima išvyko į JAV.

ŠKLĖRNA

Kodėl ši vietovė taip pavadinta, sunku pasakyti. Manoma, jog šis pavadinimas kilęs iš lenkiško žodžio „szkło“ (stiklas). Nei rašytiniuose šaltiniuose neaptinkama, nei žmonės neprisimena,

kad čia kada nors būtų buvusi kokia stiklo gamykla ar stikliniai šiltnamiai. Dar tarpukariu ši vietovė oficialiai lenkiškai buvo užrašyta „Osada Szklarnia“.

Po karo buvo ir dabar Šklėrnoje pasilikusios 3 sodybos: Roglių, Rasiulių ir Zubavičių šeimų.

Karo metais vokiečiai, jungdami mažesnes vietoves, Šklėrną prijungė prie Rašačių. Taip išnyko oficialus šios vietovės pavadinimas. Paskui kartu su Rašačiais ji prijungta prie Skarkiškų.

SKARKIŠKIAI

Manoma, jog šios vietovės pavadinimas kilęs iš Dievetiškės dvaro pono sūnaus vardo Skarkė.

Buvusiuose Skarkiškiuose gyveno (dauguma šeimų išlikusios iki šiol) Bartnykai, Sankauskai, Šimčikai, Berneckai, Krivoniai (išvyko į JAV) ir Rėkų šeima (likęs tik pastatas; šeiminkai išsikraustė į Dievetiškę).

Šiuose kaimuose vyravo žemės ūkio veikla. Daug kas nepasikeitė, nes Skarkiškių kaimo gyventojai toliau verčiasi ūkininkavimu. Dabar čia aptiksime 13 trobų, dauguma (per 60 %) gyventojų – lietuviai.

Skarkiškiai įdomūs ne tik įsikūrimo istorija. Jie taip pat slepia kelis įdomius faktus. Štai jie:

• Pirmas traktorius kaime

Tai buvo „Lans Bulldog“ (vokiečių gamybos). Vietinių taip pat vadintas „kolčaku“. Juo kaime pradėta dirbti 1941 m. Stasys Baranauskas ir Vincas Bukauskas šiuo vienu traktoriumi dirbo keturiuose kaimuose: Dievetiškės, Akatnykų, Joniškių ir Rašačių.

Pateikė Aldutė Kliučinykienė iš Skarkiškų

Pritūpę iš kairės: Vitas Čeplinskas, Birutė Micevičiūtė-Nevulienė, Vitas Čerlionis. Stovi iš kairės: Kastantas Čerlionis, Aldona Leončikaitė-Kislo, Onutė Ščerbinskaitė-Valento, Anelė Sidarytė-Burdyn, Algirdas Buračiauskas (visi iš Klevų)

Pateikė Aldutė Klėnėnykienė iš Skarkiškių

Antra iš kairės stovi Domyka Petruškevičiūtė (Čerlionienė). Atrodo, kad vidury kairėje sėdi kun. Astasevičius (Seinų parapijos klebonas), o dešinėje kun. Karpavičius (Seinų parapijos vikaras). Gal kas atpažins kitus asmenis nuotraukoje?

• **Bronius Burdulis**

1947 m. Bronius Burdulis, būdamas 24 metų, slapstėsi nuo Raudonosios armijos. Kažkiek laiko gyveno pas Agurkius, bet miegoti ėjo pas Zarembas. Dirbo pas Pijų Bukauską. Kai pas Agurkius pastatė kluoną, jis ten ir miegodavo. Kartą užėjo Krasnavo policininkai Petruškevičius ir Šarka. Burdulis bėgo į mišką, bet jį pašovė. Neteko labai daug kraujo. Vidugirių kaimo gyventojas Jonuška nuvežė nukentėjusįjį arkliais į Suvalkus. Burdulis mirė. Klevų kaimo jaunimas palaidojo jaunuolį. Agurkis nupirko karsną ir pastatė medinį kryžių Seinų senosiose kapinėse. Vėliau KanaDOS lietuviai pastatė jam betoninį paminklą. Maždaug prieš 11 metų (2006 m.) buvo pastatytas akmeninis paminklas. Kapu rūpinosi Birutė Marcinkevičiūtė-Rėkienė. Dabar rūpinasi „Žiburio“ mokykla.

• **Žymesni žmonės**

Veronika Berneckienė (buhalterė), Algirdas Berneckas (Krasnavo mokyklos direktorius ir mokytojas), Agurkytė (ekonomikos mokslų docentė), Jūratė Bukauskaitė (miškininkystės mokslų daktarė)

• **Savanoriai**, kovoję už Lietuvos nepriklausomybę 1918–1920 m. Sidaras, Zubavičius, Liškauskas

• **Vandenys**

Per kaimą teka upė Rubežanka.

Kaime yra šaltinis, iš kurio išteka upe. Vėliau įtekantis į Seiną (Marycha).

• **Kelias**

Skarkiškų kaime 2010 m. buvo išlietas asfaltas.

• **Organizacijos**

Tarpukariu veikė lietuvių organizacijų skyriai, tarp jų Šv. Kazimiero draugijos.

• **Skarkiškių gyventojai**

Į Skarkiškių kaimą pirmi lenkai atėjo 1941 m. Tad galima teigti, jog kaimas ilgą laiką buvo gyvenamas lietuvių.

Gyventojų skaičius pagal metus: 1921 m. 61 gyventojas, 2008 m. – 131, 2015 m. – 73, 2016 m. – 66.

• **Ūkinė veikla**

Atrodo, jog maždaug po 20 metų išliks tik 50 % dabartinių ūkių.

Esu labai dėkinga Jonui ir Stasei Bukauskams, kurie nepagailėjo savo laiko ir žinių.

Pateikė Stasė Bukauskienė iš Skarkiškių

Iš kairės: Heronima Paškevičienė, Petronėlė Zakarauskienė, Pijus Kolys, Marytė Kuliešienė, Emilija Staskevičienė apie 1945 m.

Devynių talentų ir nepaprasto darbštumo žmogus – kunigas Jonas Reitelaitis

Seinų seminarijos auklėtinio, Vilniaus konferencijos dalyvio darbai ir asmenybė

JANINA MACUKONIENĖ

Tarp dešimties iš Seinų ir Suvalkų apskričių pakviestųjų į 1917-ųjų Vilniaus konferenciją buvo ir Jonas Reitelaitis, Seinų seminarijos auklėtinis, tuo metu Seirijų vikaras, o vėliau Krikštonių parapijos įkūrėjas, bažnyčios statytojas,

gydytojas, visuomenininkas, kraštotyrininkas, etnografas, istorikas... Labai geras žmogus, jį pažinojusių vadinamas „šventu žmogumi“.

Tie, kas bent kiek domisi Seinų kunigų seminarijos istorija, žino, kad J. Reitelaitis čia mokėsi tuo pat

metu, kaip ir Vincas Mykolaitis-Putinas bei Mykolas Krupavičius, kad tuo metu Seinuose vyko tikrasis tautinis atgimimas, jau veikė „Šaltinio“ spaustuvė ir būtent noras įsitraukti į tautinę veiklą skatino jaunos lietuvių patriotus rinktis šią seminariją. Tai paskatino stoti į ją ir jauną, 16-metį Marijampolės gimnazijos auklėtinį Mykolaitį, ir jau subrendusius 23 metų vyrus M. Krupavičių, baigusį Veiverių mokytojų seminariją ir keletą metų dirbusį mokytoju, bei savarankiškai pasirodusį ir eksternu baigusį keturias Marijampolės gimnazijos klases J. Reitelaitį.

Būsimas kunigas J. Reitelaitis gimė 1884 m. Navasodų kaime, Sasnavos valsčiuje, neturtinroje daugiavaikėje šeimoje. Sasnavos pradžios mokyklą baigė 1896 m. Pasižymėjo dideliais gabumais, tad norėta leisti jį į Veiverių mokytojų seminariją, tačiau tėvai, šešių margų ūkelio savininkai, finansiškai nebuvo pajėgūs to padaryti, nes šeimoje buvo dar penketas vaikų. Jonas ėjo su tėvu po žmones siuvėjauti ir esant progai užrašydavo išgirstą tautosaką, pasakojimus apie krašto istoriją, dvi žiemas daraktoriavo ir visą laiką savarankiškai mokėsi. To mokymosi rezultatas buvo puikiai išlaikyti 1907 m. keturių Marijampolės gimnazijos klasių baigimo egzaminai. Vargingai apsirengęs, lopytais batais kaimietis nustebino mokytojus savo žiniomis. Tais pačiais metais Reitelaitis įstojo į Seinų kunigų seminariją. Seminarijoje atkreipė profesorių dėmesį savo erudicija, mąstymu, gerais mokymosi rezultatais ir domėjimusi literatūra. Prof. Pranas Augustaitis paskyrė jį dirbti seminarijos bibliotekininku. Čia J. Reitelaitis surado beveik visą A. Baranausko biblioteką ir daug senų vertingų leidinių, kuriuos pradėjo studijuoti, rinkti istorinę medžiagą. Seminarijos biblioteka, kurios raktus turėjo Reitelaitis, buvo labai gera vieta rinktis slaptos klierikų draugijos nariams. Jis ir buvo šio saviugdos būrelio steigėjas. Pakviesdavo į slaptus susirinkimus patikimus ir pasižyminčius literatūriniais ar moksliniais sugebėjimais lietuvių klierikus, kurie

Jonas Reitelaitis – seminaristas. 1910 m.

buvo įpareigojami ruošti pranešimus, rašyti straipsnius, grožinės literatūros kūriniai ir tokiu būdu tobulinti savo gimtąją kalbą, taip pat prisidėti prie tautinio darbo – lietuviškos spaudos palaikymo, patriotinių idėjų sklaidimo. M. Krupavičius taip atsimeina slaptosios draugijos veiklą ir artimą bičiulį Reitelaitį: „Slaptąją mūsų lietuvių veiklą labai skatino ta aplinkybė, kad seminarijos bibliotekininkas buvo lietuvis klierikas Jonas Raitelaitis – vyras gabus, plačiai išsilavinęs, visą didžiulę seminarijos biblioteką žinojęs kaip savo penkis pirštus, sugebėjęs prašomą knygą ne tik paduoti, bet ir atversti knygos puslapį, kuriame prašomi reikalai buvo minimi. Geležinės sveikatos žmogus, visą laisvalaikį ir net kartą per savaitę privalomą pasivaikščiojimą praleidęs bibliotekoje, todėl tik važiuodamas vasaros atostogų pasigesdavo savo kepurės ir palto. Ir mūsų slaptieji susirinkimai vykdavo pas Raitelaitį bibliotekoje, ir jei kada būtume buvę Jalbžykovskio užklupti, būtume turėję pasiteisinimą, kad atėjome į biblioteką pasirinkti reikiamų knygų.“ Aktyviai dalyvavęs Lietuvos valstybės atkūrimo darbuose ir užimantis aukštus politinius postus kunigas M. Krupavičius visą laiką palaikė artimus ryšius su seminarijos laikų draugu. Klebonaudamas Kalvarijoje, prašė jį parašyti šios parapijos monografiją, ir Reitelaitis ją parašė labai profesionaliai, tik išspausdinta buvo jau po autoriaus mirties Kanadoje. „Tai buvo fenomenas!“ – taip apibūdina Krupavičius savo draugo mokslinius ir literatūrinius sugebėjimus. Ir apgailestauja: „Gaila, kad išėjęs į kunigus, jis metė savo gabią plunksną ir ėmėsi kitų darbų, pavyzdžiui kooperatyvų steigimo, lentpjūvių organizavimo, o tapęs klebonu, ėmėsi pačios statybos be inžinieriaus pagalbos: Krikščonyse jis savo rankomis pastatė bažnyčią.“ Krikščonyse iš tiesų Reitelaitis nuveikė milžiniškus darbus ir šio bažnytkaimio apylinkių

gyventojai jį prisimena kaip „šventą žmogų“. Bet apie tai vėliau.

Kai į Seinų kunigų seminariją įstojo V. Mykolaitis (1909 m.), minėta draugija jau veikė, o Reitelaitis buvo trečiame kurse. Saugumo sumetimais jaunesnis draugas buvo pakviestas bendradarbiauti tik po metų nuo įstojimo, kai buvo įvertinti jo gebėjimai ir „pripažintas“ patikimu. M. Krupavičiaus atsiminimuose ir autobiografiniame V. Mykolaičio-Putino romane „Altorių šešėly“ nemažai vietos skiriama Reitelaičio vadovaujamo būrelio aprašymui ir pačio vadovo asmenybei. Nors romanas ir nėra labai patikimas istorinis šaltinis, tačiau sugretinus jame aprašomus faktus su kitais rašytiniais šaltiniais, galima teigti, kad romane labai tiksliai vaizduojama seminarija ir bene daugiausia vietos tarp kitų pagrindinio veikėjo seminarijos draugų skiriama būtent Reitelaičiui, kuris romane vadinamas Jonelaičiu. Tai jis, kalbindamas Liudą Vasarį, atėjusį į biblioteką, paaiškino, kad lietuviškų laikraščių neįsileidžiama į seminariją ne tiek dėl popiežiaus draudimo (popiežius draudė seminarijose skaityti dienraščius), kiek dėl to, kad „mūsų ponai [seminarijos vadovybė] nenori įleisti lietuviškų laikraščių [...] Nors ir uždrausta, čia mes vis dėlto tydomis kai ką gauname. Jeigu nori paskaityti, aš galėčiau duoti. Tik jau žinoma reikalingas atsargumas“. Reitelaitis buvo labai drąsus, laikydamas uždraustus leidinius seminarijos patalpose ir agituodamas uždraustai veiklai jaunesnius draugus, tačiau kartu ir atsargus bei labai sumanus – mokėjo konspiracinėmis sąlygomis lietuviybės labui nuveikti labai daug. Jam paskatinus ir tarpininkaujant V. Mykolaitis-Putinas rašė eiles, buvo išspausdintas jo pirmasis eilėraštis. Jis skatino P. Gerulio („Altorių šešėly“ vadinamo Petru Varnėnu) literatūrinę veiklą, artimai bendradarbiavo su M. Krupavičiumi (romane turbūt vadinamu Matu Sereika).

Už Maironio „Skausmo balso“ deklamavimą viešojo vakarėlio metu „Šviesos“ kuopelės narys, baigiamojo kurso klierikas P. Gerulis (Varnėnas) buvo iš seminarijos pašalintas. Kaip rašoma šaltiniuose, Reitelaitis nujautė, kad seminarijos vyresnybė tą eilėraštį supras kaip tiesioginį jų apkaltinimą, ir atkalbinėjo draugą, kad nerizikuotų deklamuodamas. Visgi Gerulis norėjo prabilti į tautos persekiotojų sąžinę ir... Putino eilių vertintojas, geriausias seminarijos literatas, turėjo ją palikti. „Altorių šešėly“ pateikiami Jonelaičio apgailestavimai, išsakyti Varnėnui: „Tas deklamavimas jokios naudos niekam nedavė, tik parodė jiems, kad tu esi „maištininkas“. Ir pradėjo uostinėti. Štai ir suuostė. Mes turime būti atsargūs ir be reikalo neduoti progos prikibti. Kitaip visus išmėtys, ir kam bus iš to naudos.“

Reitelaitis didelį tautinį darbą dirbo kantriai ir apgalvotai išsisukdamas nuo galimų pavojų. Pagrindinis jo darbo baras buvo Lietuvos istorijos nagrinėjimas. Turėdamas galimybę naudotis bibliotekoje sukauptą vertingą medžiagą, jau seminarijoje jis parašė ir išspausdino Seinuose leidžiamame „Vadove“ straipsnį „Žodis apie mūsų ties Žalgiriu“, kuriame polemizavo su tendencingai pateikiamu lenkų ir vokiečių raštijoje šio mūsų aprašymu. Vėliau, kai straipsnis sulaukė kritikos, visus priekaištus jaunas istorikas atrėmė kitame straipsnyje „Prie mūsų ties Žalgiriu klausimo“. „Vadove“ taip pat paskelbė profesionaliais tyrimais paremtą straipsnį apie Lietuvos raštijos pradžią „Šv. Rašto į lietuvių kalbą vertimo istorija“, o „Lietuvių tautoje“ – „Gudelių parapijos monografiją“. Vėliau visą gyvenimą rinko medžiagą apie atskiras parapijas ir vietas, rašė atskirų parapijų ir vietovių monografijas, straipsnius apie lietuvių švietimą, A. Tatarę, K. Donelaitį. Reitelaičio darbštumas jau seminarijoje buvo stebėtinas. Jis atlikdavo

Kun. Jonas Reitelaitis apie 1960 m.

visas klieriko pareigas, pasiekdavo gerus mokymosi rezultatus, dirbo bibliotekoje, veikė slaptoje „Sviesos“ kuopelėje, rinko mokslinę medžiagą, rašė straipsnius ir tobulinosi. B. Kondratas knygoje „Kūrėjų pėdsakais“ teigia, kad Reitelaitis, besimokydamas kunigų seminarijoje, savarankiškai išmoko keletą kalbų.

1913 m. sausio 19 d. J. Reitelaitis baigė kunigų seminariją. Į kunigus įšventino vyskupas Antanas Karosas. Iš pradžių paskirtas vikaru į Novgoradą (Lomžos sritis), tačiau po kelių mėnesių perkeltas į Šventežerį. Čia pradėjo rinkti medžiagą apie šią parapiją, taip pat vaikščiojo po žmones ir užrašinėjo tautosaką, domėjosi papročiais. 1914 m. išspausdino „Lietuvių tautoje“ studiją apie prietarus ir burtus. Miestelyje savo lėšomis atidarė mokyklą, kurioje buvo

mokoma tik lietuviškai. 1916 m. gruodžio 20 d. Reitelaitis paskiriamas vikaru Seirijuose. Čia jam, be pastoracinio darbo, teko tvarkyti ūkinius parapijos reikalus ir užsiimti apleistais bažnyčios statybos darbais. Tuo tikslu vikaras pastatė Seirijuose lentpjūvę, vėliau kitą lentpjūvę su malūnu Leipalingyje. Čia jis pasireiškė kaip puikus ekonomistas, statybos darbų organizatorius, švietėjas, bet taip pat plataus tautinio mąstymo patriotas veikėjas. 1917-aisiais, kaip vienas iš dviejų dabartiniams Lazdijų rajone, buvo pakviestas į lemiamą Lietuvos valstybės atkūrimui Vilniaus konferenciją, vykusią rugsėjo 18–22 dienomis. Tai byloja, kad šis dar jaunas kunigas savo darbais jau buvo pakankamai pasižymėjęs ir vertinamas. 1918-aisiais Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo proga

Reitelaitis, dalyvaujant didelei žmonių miniai, atnešė ir iškilmingai pašventino trispalvę. Tais pačiais metais prisidėjo prie naujos lietuviškos mokyklos įkūrimo Seirijuose, rūpinosi amatų mokymo kursų organizavimu. Visą laiką taip pat tyrinėjo bažnyčių, dvarų, miestelių įkūrimo istorijas ir paskelbė Liškiavos, Leipalingio ir Veisiejų parapijų monografijas. Turėjo parašęs keletą Seirijų parapijos monografijos variantų ir toliau kaupė medžiagą.

Seinų kunigų seminarijos rūmuose Reitelaitis visas jėgas buvo skyręs mokslams, o pradėjęs kunigo darbą atsivėrė kiti neatidėliotino darbo barai. Ta praktinė veikla, kuri turėjo tarnauti žmonėms Seirijuose, vėliau Krikštonyse (kurių ganytoju buvo paskirtas), jam pasirodė svarbiausia. Dėl jos Reitelaitis turėjo riboti savo kraštotyros darbus, atsisakė net profesūros Vilkaviškio kunigų seminarijoje. Be abejo, jis su savo sugebėjimais būtų pasiekęs aukštus politinius postus besikuriančioje tarpukario Lietuvos valstybėje, kaip artimas

draugas M. Krupavičius galėjo tapti garsiu mokslininku, tačiau Reitelaitis nesiekė karjeros. Jis buvo labai sąžiningas kunigas ir žmogus, siekiantis padėti visų pirma tiems „mažutėliams“, kurie jam buvo patikėti. Kaip jau patyrusį ūkinį ir bažnyčių statybos veikloje, jį, Seirijų vikarą, Vilkaviškio vyskupija 1926 m. pasiuntė, kad sukurtų naują bažnytinę bendruomenę išskirtoje iš Seirijų parapijos teritorijoje. Taip kaime, buvusioje Zaleskaučiznos palivarko vietoje, plyname lauke atsirado bažnyčia, klebonija, mokykla ir visas miestelis – Krikštonys. Jų kūrėjas, kaip vieninai teigia daugelio rašytinių šaltinių autoriai, buvo klebonas J. Reitelaitis. Šiai vietai jis skyrė visas savo jėgas, sugebėjimus ir čia labiausiai atiskleidė jo asmenybę, bet apie tai jau kitame „Aušros“ numeryje.

O meilė juk suartina krantus,
 Ji net didžiausius viesulus nutildo.
 Tebūna Jūsų židinys jaukus –
 Taurė jaunystės džiaugsmo prisipildo.
 Jūs pradėdote statyti svajonių pilį –
 Savo šeimyninę laimę.

Būkite kantrūs kaip kregždės, darbštūs kaip bitelės,
 Dražūs ir gražūs kaip per šaltus žiemos pusnynus
 Besistiebiančius snieguolių žiedai.
 Ir niekada nepamirškite, jog didžiausias turtas yra
 Judviejų meilė ir sąvitarpio supratimas.

Sutuoktavių proga „Aušrelės“ redaktorę
Vidą ir jos vyrą **Jurgį** sveikina

*Punsko savivaldybės vaikų darželio
 bendruomenė*

„Tik prasmingai nugyventas gyvenimas – ilgas.“
 (Leonardas da Vinčis)

Dėkojame Jums, miela mama,
 močiute, prosenele,
 kad buvote visada kartu su mumis,
 ačiū, kad ir toliau esate šalia.
 Jūs tas žmogus, kuris kitus jaučia ir
 supranta, kuris siekia gėrio,
 grožio bei tiesos.
 Nuoširdžiai linkime Jums sveikatos ir
 jėgų, o širdyje ramybės.

Su 95-uju gimtadieniu gerbiamą
Izabelę Brazinskię sveikina

Vaikai, anūikai ir proanūikai

Meilė nugalė laiką
 Ir įveikia erdves.
 Lai Jūs meilė didžiulė
 Niekada neužges.

Vidai Baranauskaitei ir Jurgiui Valinčiui
 niekada negęstančios meilės,
 įvairių dvasinių ir materialinių turtų,
 sveikatos ir santarvės sutuoktavių proga
 linki

*Seinų lietuvių „Žiburio“ mokyklos
 bendruomenė*

Mama, Močiute, Promočiute!
 Tegul širdies dosnumas neišsenka,
 Veide negęsta šypsena šilta,
 Lai laimė ir sėkmė Jums tiesia ranką
 Ir niekad neapleidžia sveikata!

Su 90-uju gimtadieniu
Moniką Jančiulienę iš Žagarių sveikina

*Sūnus, dukros, marčios, žentai,
 anūikai ir proanūikai*

Neliūdėk, kad metai nuplasnojo
 Tartum paukščiai į šiltus kraštus.
 Jubiliejų gražų dovanojo,
 O dienos verčia vis naujus lapus.
 Tebūna jos tik saulėtos ir šviesios,
 Be debesėlio, be piktų audrų,
 O džiaugsmas, nuolat ranką teištiesęs,
 Eis su Tavim gyvenimo keliu.

60-ojo gimtadienio proga
Antaną Vaicekauską iš Punsko sveikina

Žmona, sūnus ir dukra su žentu bei anūke

Lapkričio 19 d.
Angelė ir Vitas Sakavičiai
 švęs 40-ąjį bendro gyvenimo jubiliejų.

*Šitokį kelią abu nukeliavę,
 Džiaukitės derliumi savo rudens
 Ir tegu parvyzdžiu Jūsų pasekę
 Vaikai ir anūkai laimingai gyvens.*

Šia proga sveikina

Dukros Dalia, Jolanta, Irena, žentai ir anūkai

Gyvenimas kaip sapnas – vis sukasi ratu...

*Būki laiminga tame sapne,
 kurį žmonės vadina gyvenimu.*

Gimtadienio proga sveikiname
Onutę Skripkienę

ir linkime viso, kas gražu ir gera,
 kas atveria duris į laimę ir
 džiaugsmą.

*Vyras, vaikai, brolis ir seserys su
 šeimomis*

Lietuvos žiniasklaida

Dvi Vokietijos automobilių komponentų pramonės milžinės „Continental“ ir „Hella“, pasirinkusios plėtrai Kauno regioną, ketina čia sukurti 1250 naujų darbo vietų. Nors viešai pripažįstama, kad darbo rinką krečia darbuotojų trūkumo karštligė, tai nešokiruoja nei Kauno teritorinės darbo biržos, nei privačias darbuotojų paieškos ir atrankos paslaugas teikiančių bendrovių. Taip pat jau žinoma, kad į Kauno regioną ateina ne tik šios dvi įmonės – Kauno laisvosios ekonominės zonos (LEZ) teritorijoje vyks ir JAV medicinos įrangos kompanijos „Hollister“ gamyklos statybos pradžios renginys. Į šią įmonę per ketverius metus planuojama investuoti apie 50 mln. eurų ir joje sukurti maždaug 300 darbo vietų, rašo „Lietuvos žinios“.

Lietuvos Sąjūdžio Vilniaus skyriaus taryba, iškėlusį idėją pastatyti sostinėje paminklą sovietų nužudytiems tarpukario Lietuvos ministrams ir gavusi tam Vyriausybės pritarimą,

nerimauja, kad Lietuvos atkūrimo 100-metį pasitiksime taip ir neįamžinę šių asmenybių, dirbusių mūsų valstybei. Nuogaustaujama, kad likus mažiau nei keturiems mėnesiams iki Lietuvai ypač svarbaus įvykio – Nepriklausomybės Akto pasirašymo 100-mečio minėjimo, sostinėje paminklo ministrams, tarp kurių – ir dalis šio dokumento autorių, ne tik nestatoma, bet net ir nesutariama dėl vietos, kur jis turėtų būti. O kol Vilniuje ginčijamasi dėl paminklo nužudytiems tarpukario ministrams, Ukmergės rajone, Kandrėnuose, a. a. monsinjoro Alfonso Svarinsko įkurtame Didžiosios Kovos apygardos partizanų parke, jau pradėtas statyti architektės Virginijos Baškienės sukurtas monumentas šiems valstybės veikėjams.

Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga (LVŽS) rengiasi ir iki metų pabaigos ketina išleisti laikraštį, kurį partijos lyderis Ramūnas Karbauskis yra apibūdinęs kaip tokį laukiamą, kad žmonės jį plėšys iš rankų.

Plačiam auditorijai skirtas partinis leidinys, viešųjų ryšių eksperto Arijaus Katausko vertinimu, būtų „valstiečių“ neįgalumo dirbti tradicinėmis ryšių su visuomene priemonėmis įrodymas. Kitaip negu reklaminis lankstinuku to vadinti tikrai negalima, – įvertino ekspertas. Primename, kad LVŽS laikraštį „Už žemę ir žmogų“ žadama leisti 300 tūkst. egzempliorių tiražu. Jį žadama dalinti gyventojams, nes esą tokios spaudos poreikis, ypač provincijoje, labai jaučiamas.

Šiauliai bruzda – platinamos net dvi peticijos, jų autoriai ragina žmones pasirašyti už tai, kad senas tradicijas bei vienus aukščiausių reitingų Lietuvoje turinti Šiaulių Juliaus Janonio gimnazija būtų pervadinta. Miesto valdžia siūlo jai suteikti garbingą Vasario 16-osios gimnazijos vardą, o šiaurietis Mindaugas Stakutis kviečia šią mokyklos įstaigą pervadinti buvusio jos mokinio ir Nepriklausomybės kovų dalyvio Jono Noreikos (Generolo Vėtros) vardu. Abiejose peticijose

priminama, kad šios gimnazijos pradžia – 1851 m., kai Šiauliuose pradėjo veikti berniukų gimnazija. Ji garsi dar ir tuo, kad joje mokėsi net keturi Lietuvos Nepriklausomybės akto signatarai – Mykolas Biržiška, Steponas Kairys, Alfonsas Petrulis ir Jonas Vileišis bei daugybė kitų Lietuvai nusipelnusių žmonių, o J. Janonio vardą gimnazija gavo tik 1946 m., stalininių represijų įkarštyje. M. Stakučio nuomone, kad ir kaip palankiai šiandienos visuomenei būtų mėginama pristatyti J. Janonio nuopelnus, tas žmogus buvo revoliucionierius, tarnavęs Lietuvos valstybei svetimai sistemai. Jis stebėjosi, kad keičiami sovietinių veikėjų vardais pavadintų gatvių pavadinimai, o J. Janonio vardas gimnazijai prilipo tarsi amžiams. Pabrėžė, kad valstybės atkūrimo 100-mečiui besirengiantiems Šiauliams pats laikas atsisakyti netinkamo gimnazijos vardo. Tuo tarpu šios gimnazijos direktoriaus pavaduotoja Zita Stankevičienė teigia, kad gimnazijoje „tikrai yra ką veikti“, todėl į svarstymus, ar verta keisti jos pavadinimą, nesiveliama.

Pasaulio lietuvių bendruomenės

(PLB) atstovai pasisako už gimimu įgytos Lietuvos pilietybės išsaugojimą, tačiau Konstitucinio Teismo (KT) nurodytą referendumo būdą vertina atsargiai. Posėdžiavusi Seimo ir PLB komisija priėmė rezoliuciją „Dėl pilietybės išsaugojimo“, kuria prašo Seimo užtikrinti gimimu įgytos Lietuvos pilietybės išsaugojimą įgijus kitos valstybės pilietybę, pasinaudojus visomis įmanomomis teisinėmis priemonėmis. KT dar kartą nustatė, kad dvigubos pilietybės išplėtimas galimas tik referendumu pakeitus Konstituciją. Šalies vadovai svarsto, jog optimalu būtų referendumą rengti per prezidento rinkimus 2019 m.

Vidaus reikalų ministerija (VRM) puoselėja sumanymą panaikinti vadinamąsias žiedines savivaldybes, kurių centrai yra kitų savivaldybių (t. y. miestų) teritorijose. Lietuvoje yra šešios tokios savivaldybės: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio ir Alytaus rajonų. Planai naikinti žiedines savivaldybes numatyti Lietuvos regioninės politikos gairių – Baltosios knygos projekte, kuris dabar pateiktas svarstyti

visuomenei. Savivaldybių politikai kol kas neskuba komentuoti tokių sumanymų, tačiau politikai, vertindami šiuos planus, išvelgia grėsmių, vadindami tai savivaldos centralizavimu. Politologai teigia, kad kai kuriose vietovėse sumenkėtų tautinių mažumų, o kai kur – ir politinių partijų įtaka. Neoficialiai užsimenama, kad kol kas reformos vykdyti neskubama, dar nenustatyta konkrečių terminų ir nėra galutinių sprendimų datos, tad šią pertvarką būtų galima pradėti nuo eksperimento su bandomosiomis savivaldybėmis. Tokios esą galėtų būti Šiaulių miestas ir rajonas. Svarstoma dalį esamo Šiaulių rajono savivaldybės prijungti prie numatomos įkurti Kuršėnų savivaldybės, o kitą dalį – prie Šiaulių. Politologas Bernaras Ivanovas pabrėžė, kad VRM sugalvota reforma gali padidinti trintį tarp šalies politinių partijų, kurios kai kuriose savivaldybėse tarsi „įaugusios“. Mat kartais partijų siekis savivaldybėse būna ne gyventojų interesų tenkinimas, o noras rinkimams ar kitai veiklai sukaupti kuo daugiau įtakos ir lėšų, dažniausiai – iš savivaldybės įmonių.

Dėl „Pašėšupių“ choro vadovo **Jono Pavilionio**
mirties visus artimuosius nuoširdžiai
užjaučia

Lenkijos lietuvių bendruomenė
Lenkijos lietuvių draugija

NUOŠIRDŽIAI DĖKOJAME

gerb. Stasei ir Antanui Zimnickams iš
Toronto, skyrusiems lėšų Punsko bažnyčios
langams.

*Dėkingi Punsko parapijos tikintieji ir
kunigai*

*Mirtis ateina ir neklausia,
pasiima patį brangiausią – gyvenimą.*

Dėl chorvedžio **a. a. Jono Pavilionio**
mirties nuoširdžiai užjaučiame
Velionio šeimą ir artimuosius.

Te visada žydi atminimo gėlės ant Jo kapo ir
Amžinoji šviesa tešviečia ištikimam
Punsko-Seinų-Suvalkų krašto Bičiuliui.

**Buvusio Seinų „Lietuvių namų“
choro „Seinijos aidas“ ir
Suvalkų „Ancios“ dalyviai**